[2024] 12 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 574: 2024 ਆਈ.ਐਨ.ਐਸ.ਸੀ. 947

ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਬਨਾਮ

ਪ੍ਰਦੀਪ ਯਸ਼ਵੰਤ ਕੋਕਾਡੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਧਿਰਾ

(2023 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 2831)

09 ਦਸੰਬਰ 2024

[ਅਭੈ ਐਸ ਓਕਾ,* ਅਹਿਸਾਨੁੱਦੀਨ ਅਮਾਨੁੱਲਾ ਅਤੇ ਅਗਸਟੀਨ ਜਾਰਜ ਮਸੀਹ, ਜੇ.ਜੇ.]

ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਮੁੱਦਾ

ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਦਾ ਅਸਰ।

ਸਿਰਲੇਖ†

ਸਜ਼ਾ - ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ - ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬੇਲੋੜੀ, ਅਸਪਸ਼ਟ ਦੇਰੀ - ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ, ਨਿਪਟਾਰੇ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ - ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ 35 ਸਾਲ ਦੀ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਣਉਚਿਤ ਅਤੇ ਟਾਲਣਯੋਗ ਦੇਰੀ ਹੋਈ ਸੀ - ਚੁਣੌਤੀ:

ਆਯੋਜਿਤ: ਕੈਦੀਆਂ ਦੇ ਕੰਟਰੋਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਕਾਰਨ ਬੇਲੋੜੀ ਅਤੇ ਅਸਪਸ਼ਟ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ - ਜਦੋਂ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਫਾਂਸੀ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਹੋਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੱਕ ਦੇਰੀ ਬੇਹੱਦ ਅਤੇ ਅਸਪਸ਼ਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਧਾਰਾ 21 ਦੁਆਰਾ ਗਾਰੰਟੀ ਸ਼ੁਦਾ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ - ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਜਪਾਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅੱਜ ਤੱਕ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਤਿੰਨ ਸਾਲ, ਗਿਆਰਾਂ ਮਹੀਨੇ ਅਤੇ ਚੌਦਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਜਪਾਲ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕੋਲ ਦਾਇਰ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ 10 ਜੁਲਾਈ 2015 ਤੋਂ 10 ਅਪ੍ਰੈਲ 2019 ਤੱਕ ਦਾ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਤਿੰਨਾਂ ਪੜਾਵਾਂ 'ਤੇ ਅਸਪਸ਼ਟ ਅਤੇ ਬੇਲੋੜੀ ਦੇਰੀ - ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਜਪਾਲ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਬੇਲੋੜੀ ਦੇਰੀ ਹੋਈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਨਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ - ਜਦੋਂ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ

---

* ਲੇਖਕ

ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ - ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਕਈ ਪੱਤਰਾਂ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ - ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਸਹੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਧਾਰਾ 21 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ - ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ 35 ਸਾਲ ਦੀ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਮਿਆਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਨਾਲ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। (ਪਾਰਸ 34-36, 42)

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ - ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ - ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਜਾਂ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਦੇਰੀ - ਦੇਰੀ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ, ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ / ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ - ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜ਼ਾਬਤਾ, 1973 – ਧਾਰਾ 413, 414:

ਆਯੋਜਿਤ : ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਜਾਂ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਇੱਕ ਸਮਰਪਿਤ ਸੈੱਲ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਜੋ ਸਬੰਧਤ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਮਾਂ ਸੀਮਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੋਵੇਗਾ - ਸਮਰਪਿਤ ਸੈੱਲ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਨੂੰ ਅਹੁਦੇ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜੋ ਸਮਰਪਿਤ ਸੈੱਲ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਸੰਚਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਜਾਰੀ ਕਰੇਗਾ - ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਜਾਂ ਨਿਆਂ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਸੈੱਲ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ - ਸਾਰੀਆਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਸੈੱਲ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਤੇ ਅਤੇ ਈਮੇਲ ਆਈਡੀ ਬਾਰੇ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ - ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੈਂਟ / ਇੰਚਾਰਜ ਨੂੰ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਤੁਰੰਤ ਇਸ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਸਮਰਪਿਤ ਸੈੱਲ ਨੂੰ ਭੇਜੇਗਾ ਅਤੇ ਵੇਰਵੇ / ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੰਗੇਗਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਸਬੰਧਤ ਥਾਣੇ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਸਬੰਧਤ ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀ ਤੋਂ - ਜੇਲ੍ਹ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਬੇਨਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ 'ਤੇ, ਸਬੰਧਤ ਥਾਣੇ ਦਾ ਇੰਚਾਰਜ ਉਕਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੁਰੰਤ ਜੇਲ੍ਹ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਵੇਗਾ - ਉਕਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ 'ਤੇ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇਰੀ ਦੇ, ਜੇਲ੍ਹ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸੈੱਲ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਅਤੇ ਗ੍ਰਹਿ ਸਕੱਤਰ ਨੂੰ ਦੱਸੇ ਗਏ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਭੇਜਣਗੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਵਿਭਾਗ - ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਸਮਰਪਿਤ ਸੈੱਲ ਨੂੰ ਰਹਿਮ ਦੀਆਂ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਜਪਾਲ ਜਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਸਕੱਤਰੇਤ ਨੂੰ ਭੇਜੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਜੋ ਸਕੱਤਰੇਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਸਕੇ - ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇ, ਸਾਰੇ ਪੱਤਰ-ਵਿਹਾਰ, ਈਮੇਲ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਗੁਪਤ ਨਾ ਹੋਵੇ

ਪੀਪਲਜ਼ ਯੂਨੀਅਨ ਫਾਰ ਡੈਮੋਕ੍ਰੇਟਿਕ ਰਾਈਟਸ (ਪੀ.ਯੂ.ਡੀ.ਆਰ.) ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਇਲਾਹਾਬਾਦ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ 'ਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਮੌਜੂਦਾ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਾਲੇ ਦਫਤਰੀ ਆਦੇਸ਼/ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰੇਗੀ। [ਪੈਰਾ 43]

ਸਜ਼ਾ - ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ - ਫਾਂਸੀ ਵਿੱਚ ਬੇਲੋੜੀ, ਅਸਪਸ਼ਟ ਦੇਰੀ - ਪ੍ਰਭਾਵ - ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ - ਧਾਰਾ 21, 32, 226 – ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜ਼ਾਬਤਾ, 1973 – ਧਾਰਾ 413, 414:

ਆਯੋਜਿਤ : ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ: ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਣਉਚਿਤ, ਅਣਜਾਣ ਅਤੇ ਬੇਲੋੜੀ ਦੇਰੀ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 32 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਬਣਾਵੇਗੀ - ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਸਿਰਫ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਈ ਦੇਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਕੱਢੇ ਗਏ ਸਿੱਟਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ - ਇਹ ਅਦਾਲਤ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕੇਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਬੇਲੋੜੀ ਦੇਰੀ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਮਰ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ - ਧਾਰਾ 32 ਆਰ / ਡਬਲਯੂ ਆਰਟੀਕਲ 21 ਦੇ ਤਹਿਤ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸਰਵਉੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਮੁਆਫੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਵਿੱਚ ਬੇਲੋੜੀ ਦੇਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਹੋਈ ਦੁਖਦਾਈ ਦੇਰੀ ਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜੁਰਮ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ - ਧਾਰਾ 21 ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਐਲਾਨ ਨਾਲ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਬਲਕਿ ਉਸ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਪੜਾਅ ਤੱਕ ਫੈਲਦੀ ਹੈ - ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬੇਲੋੜੀ ਦੇਰੀ ਦਾ ਦੋਸ਼ੀ 'ਤੇ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ - ਕੈਦੀਆਂ ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਕਾਰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਬੇਲੋੜੀ ਅਤੇ ਅਣਜਾਣ ਦੇਰੀ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ - ਉਪਰੋਕਤ ਸਿਧਾਂਤ ਕਿਸੇ 'ਤੇ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੋਣਗੇ ਜੇ ਸੀਆਰਪੀਸੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 413 ਜਾਂ ਧਾਰਾ 414 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਲੰਬੀ ਅਤੇ ਅਸਪਸ਼ਟ ਦੇਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਧਾਰਾ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ - ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 72 ਜਾਂ 161 ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਤੁਰੰਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰੇ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਸਮੇਤ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਸਬੰਧਤ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਹੁਦੇਦਾਰ ਨੂੰ ਭੇਜੇ।

ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਪ੍ਰਦੀਪ ਯਸ਼ਵੰਤ ਕੋਕਾਡੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਧਿਰਾ

ਬੇਲੋੜੀ ਦੇਰੀ - ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸੰਹਿਤਾ, 2023 – ਧਾਰਾ 453, 454 [ਪੈਰਾ 42] **ਸਜ਼ਾ - ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ - ਫਾਂਸੀ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ - "ਬੇਲੋੜੀ" / "ਅਣਉਚਿਤ" ਦੇਰੀ - ਦੇਰੀ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਚਾਹੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਵੇ:**

ਆਯੋਜਿਤ: ਗਣਿਤ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਕੇ "ਅਣਉਚਿਤ" ਜਾਂ "ਬੇਲੋੜੀ" ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ - ਦੇਰੀ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਖਤ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ ਨਿਯਮ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਬੇਲੋੜਾ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ - ਕਿਹੜੀ ਦੇਰੀ ਬੇਲੋੜੀ ਹੈ ਇਹ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ. [ਪੈਰਾ 42]

ਕੇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

ਤ੍ਰਿਵੇਣੀਬੇਨ ਬਨਾਮ ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ [1989] 1 ਐਸਸੀਆਰ 509: **(1989) 1 ਐਸਸੀਸੀ 678 – ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ।**

ਟੀ.ਵੀ. ਵਤੀਸਵਰਨ ਬਨਾਮ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਰਾਜ [1983] 2 ਐਸ. ਸੀ. ਆਰ 348: **(1983) 2 ਐਸਸੀਸੀ 68;** *ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ। ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ* [1983] 2 ਐਸਸੀਆਰ 582: **(1983) 2 ਐਸਸੀਸੀ 344;** *ਸ਼ਤਰੂਘਨ ਚੌਹਾਨ ਅਤੇ ਏ.ਐਨ.ਆਰ. ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ।* [2014] 1 ਐਸਸੀਆਰ 609: **(2014) 3 ਐਸਸੀਸੀ 1;** *ਅਜੈ ਕੁਮਾਰ ਪਾਲ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਧਿਰਾ* [2014] 12 ਐਸਸੀਆਰ 441: **(2015) 2 ਐਸਸੀਸੀ 478;** *ਮੁਕੇਸ਼ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ।* [2020] 1 ਐਸਸੀਆਰ 761: **(2020) 16 ਐਸਸੀਸੀ 424; ਬੀ.ਏ. ਉਮੇਸ਼ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਓਰਜ਼** [2022] 8 ਐਸਸੀਆਰ 628: **2022 ਐਸਸੀਸੀ ਆਨਲਾਈਨ ਐਸਸੀ 1528;** *ਵਿਨੈ ਸ਼ਰਮਾ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ* [2020] 10 ਐਸਸੀਆਰ 393: **(2020) 4 ਐਸਸੀਸੀ 391;** *ਸ਼ਬਨਮ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ* [2015] 8 ਐਸਸੀਆਰ 289: **(2015) 6 ਐਸਸੀਸੀ 702 - ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।**

ਪੀਪਲਜ਼ ਯੂਨੀਅਨ ਫਾਰ ਡੈਮੋਕ੍ਰੇਟਿਕ ਰਾਈਟਸ (ਪੀ.ਯੂ.ਡੀ.ਆਰ.) ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ। **2015 ਐਸਸੀਸੀ ਆਨਲਾਈਨ ਸਾਰੇ 143 - ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ.**

ਐਕਟਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ; ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜ਼ਾਬਤਾ, 1973; ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸੰਹਿਤਾ, 2023.

ਕੀਵਰਡਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ

ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ/ਸਜ਼ਾ; ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ/ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ; 'ਦੁਰਲੱਭ ਤੋਂ ਦੁਰਲੱਭ ਕੇਸ'; ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ; ਬੇਲੋੜੀ, ਅਣਜਾਣ, ਟਾਲਣਯੋਗ, ਬੇਲੋੜੀ ਦੇਰੀ; ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ; ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ; ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ 35 ਸਾਲ ਦੀ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ;

ਡਿਜੀਟਲ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ

ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਰੰਟ; ਕੈਦੀਆਂ ਦੇ ਕੰਟਰੋਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੇ ਹਾਲਾਤ; ਧਾਰਾ 21 ਦੁਆਰਾ ਗਾਰੰਟੀ ਸ਼ੁਦਾ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ; ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ; "ਬੇਲੋੜੀ"/"ਅਣਉਚਿਤ" ਦੇਰੀ; ਦੇਰੀ ਦੀ ਲੰਬਾਈ; ਸਮੀਖਿਆ/ਕਿਊਰੇਟਿਵ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ; ਰਹਿਮ ਦੀਆਂ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ; ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਜਪਾਲ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕੋਲ ਰਹਿਮ ਦੀਆਂ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ; ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਦਾ ਫਰਜ਼; ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਵਾਰੰਟਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਜਾਰੀ ਕਰਨਾ; ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਵੱਲੋਂ ਦੇਰੀ; ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦਾ ਫਰਜ਼; ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜਕਰਤਾ; ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਜਾਂ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਦੇਰੀ; ਇਕੱਲੇ ਕੈਦ; ਨਿਰਦੇਸ਼/ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼; ਸਮਰਪਿਤ ਸੈੱਲ; ਪੀੜਤਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ; ਜੇਲ੍ਹ ਅਧਿਕਾਰੀ।

ਇਸ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਕੇਸ

ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ: 2023 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 2831

2019 ਦੇ ਡਬਲਯੂਪੀ ਨੰਬਰ 2607 ਵਿੱਚ ਬੰਬਈ ਵਿਖੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ 29.07.2019 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ

ਨਾਲ

2023 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 2832

ਪਾਰਟੀਆਂ ਲਈ ਹਾਜ਼ਰੀ

ਸ਼੍ਰੀਯਸ਼ ਲਲਿਤ, ਆਦਿੱਤਿਆ ਅਨਿਰੁਧ ਪਾਂਡੇ, ਸਿਧਾਰਥ ਧਰਮਅਧਿਕਾਰੀ, ਭਰਤ ਬਾਗਲਾ, ਸੌਰਵ ਸਿੰਘ, ਆਦਿੱਤਿਆ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪ੍ਰੀਤ ਐਸ ਫਾਂਸੇ, ਆਦਰਸ਼ ਦੂਬੇ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਰੁਨਝੁਨ ਗਰਗ, ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਲਈ ਐਡਵੋਕੇਟ ਸਨ।ਸ਼੍ਰੀਯਸ਼ ਲਲਿਤ, ਆਦਿੱਤਿਆ ਅਨਿਰੁਧ ਪਾਂਡੇ, ਸਿਧਾਰਥ ਧਰਮਅਧਿਕਾਰੀ, ਭਰਤ ਬਾਗਲਾ, ਸੌਰਵ ਸਿੰਘ, ਆਦਿੱਤਿਆ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪ੍ਰੀਤ ਐਸ ਫਾਂਸੇ, ਆਦਰਸ਼ ਦੂਬੇ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਰੁਨਝੁਨ ਗਰਗ, ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਲਈ ਐਡਵੋਕੇਟ ਸਨ।

ਸਵਰੂਪਮਾ ਚਤੁਰਵੇਦੀ, ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟ, ਪਾਯੋਸ਼ੀ ਰਾਏ, ਯੁਗ ਚੌਧਰੀ, ਸਿਧਾਰਥ, ਐਸ ਪ੍ਰਬੂ ਰਾਮਾਸੁਬਰਾਮਨੀਅਮ, ਭਾਰਤੀਮੋਹਨ ਐਮ, ਵੈਰਾਵਨ ਏਐਸ, ਵਿਨਾਇਕ ਸ਼ਰਮਾ, ਕ੍ਰਿਤਗਯ ਕੁਮਾਰ ਕੈਤ, ਸਾਰਥਕ ਕਰੋਲ, ਅਰਵਿੰਦ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ, ਐਡਵੋਕੇਟ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ।

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਫੈਸਲਾ / ਆਦੇਸ਼

ਫੈਸਲਾ

ਅਭੈ ਐਸ ਓਕਾ, ਜੇ.

1. ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਪੀਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਮੁੱਖ ਸਵਾਲ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਾਰੇ ਹੈ।

ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਪਹਿਲੂ

2. ਮ੍ਰਿਤਕ ਇੱਕ ਕੰਪਨੀ ਵਿੱਚ ਐਸੋਸੀਏਟ ਵਜੋਂ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਰਾਤ 11:00 ਵਜੇ ਤੋਂ ਸਵੇਰੇ 09:00 ਵਜੇ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਰਾਤ ਦੀ ਸ਼ਿਫਟ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। 1 ਨਵੰਬਰ 2007 ਨੂੰ, ਪੁਰਸ਼ੋਤਮ ਦਸਰਥ ਬੋਰਾਟੇ (ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 2) ਨੇ ਰਾਤ 10:30 ਵਜੇ ਮ੍ਰਿਤਕਾ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਘਰੋਂ ਲੈਣਾ ਸੀ। ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 2 ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਮਾਲਕ ਦੁਆਰਾ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਲਈ ਗਈ ਕੈਬ ਦਾ ਡਰਾਈਵਰ ਸੀ। ਆਮ ਰਵਾਇਤ ਅਨੁਸਾਰ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 2 ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਮਿਸਡ ਕਾਲ ਦਿੱਤੀ। ਮਿਸਡ ਕਾਲ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮ੍ਰਿਤਕ ਹੇਠਾਂ ਆ ਗਿਆ। ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਚੁੱਕਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 2 ਨੇ ਉਸੇ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਸਾਗਰ ਬਿਡਕਰ ਨੂੰ ਲੈਣਾ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਾਗਰ ਨੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 2 ਨੂੰ ਫੋਨ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਰਾਤ ਕਰੀਬ 12.45 ਵਜੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 2 ਸਾਗਰ ਨੂੰ ਲੈਣ ਆਇਆ। ਜਦੋਂ ਸਾਗਰ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਤਾਂ ਪ੍ਰਦੀਪ ਯਸ਼ਵੰਤ ਕੋਕਾਡੇ (ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1/ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1) ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਾਰ ਦੀ ਪਿਛਲੀ ਸੀਟ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1 ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 2 ਨੂੰ ਸਾਗਰ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤ ਵਜੋਂ ਮਿਲਾਇਆ। ਗੱਡੀ ਦੇ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਦਫਤਰ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1 ਕਾਰ ਤੋਂ ਉਤਰ ਗਿਆ। ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 2 ਨੇ ਸਾਗਰ ਨੂੰ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਦੇਰੀ ਵਾਹਨ ਵਿੱਚ ਟਾਇਰ ਪੰਕਚਰ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਹੋਈ ਸੀ।

3. ਨਵੰਬਰ 2007 ਦੀ ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਮ੍ਰਿਤਕਾ ਘਰ ਨਹੀਂ ਪਰਤੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਭੈਣ ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਦਫਤਰ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਡਿਊਟੀ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਸੀ। ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਭੈਣ ਨੇ ਸਥਾਨਕ ਪੁਲਿਸ ਥਾਣੇ ਵਿੱਚ ਗੁੰਮਸ਼ੁਦਗੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦਰਜ ਕਰਵਾਈ। ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਲਾਸ਼ 2 ਨਵੰਬਰ 2007 ਦੀ ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਸੀ। ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅੰਗਾਂ 'ਤੇ ਗੰਭੀਰ ਸੱਟਾਂ ਲੱਗਣ ਕਾਰਨ ਸਦਮਾ ਅਤੇ ਖੂਨ ਵਗਣਾ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਖੋਪੜੀ ਦਾ ਫਰੈਕਚਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਫਰੰਟਲ, ਖੱਬੀ ਅਸਥਾਈ ਅਤੇ ਪੈਰੀਟਲ ਹੱਡੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ ਅਤੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚ ਸੱਟ ਲੱਗੀ ਸੀ। ਰਿਬ ਨੰਬਰ 2, 3 ਅਤੇ 4 ਟੁੱਟ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਸੱਜਾ ਫੇਫੜਾ ਫਟ ਗਿਆ ਸੀ। ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕਾ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਲਾਤਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। 3 ਨਵੰਬਰ 2007 ਨੂੰ ਦੋਵਾਂ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂਇਕ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। 20 ਮਾਰਚ 2012 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੁਆਰਾ, ਪੁਣੇ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਨੇ ਦੋਵਾਂ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ, 1860 ਦੀ ਧਾਰਾ 120-ਬੀ (ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, 'ਆਈਪੀਸੀ') ਦੇ ਨਾਲ ਧਾਰਾ 302, 376 (2) (ਜੀ), 364 ਅਤੇ 404 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਅਪਰਾਧਾਂ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ। ਦੋਵਾਂ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜ਼ਾਬਤਾ, 1973 (ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, 'ਸੀਆਰਪੀਸੀ') ਦੀ ਧਾਰਾ 366 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਰਵਾਈ ਬੰਬਈ ਵਿਖੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਆਫ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਗਈ ਸੀ।2007 ਨੂੰ ਦੋਵਾਂ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂਇਕ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। 20 ਮਾਰਚ 2012 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੁਆਰਾ, ਪੁਣੇ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਨੇ ਦੋਵਾਂ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ, 1860 ਦੀ ਧਾਰਾ 120-ਬੀ (ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, 'ਆਈਪੀਸੀ') ਦੇ ਨਾਲ ਧਾਰਾ 302, 376 (2) (ਜੀ), 364 ਅਤੇ 404 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਅਪਰਾਧਾਂ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ। ਦੋਵਾਂ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜ਼ਾਬਤਾ, 1973 (ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, 'ਸੀਆਰਪੀਸੀ') ਦੀ ਧਾਰਾ 366 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਰਵਾਈ ਬੰਬਈ ਵਿਖੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਆਫ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਗਈ ਸੀ।

25 ਸਤੰਬਰ 2012 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਰਾਹੀਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਕੇਸ 'ਦੁਰਲੱਭ ਤੋਂ ਦੁਰਲੱਭ ਕੇਸ' ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ 8 ਮਈ 2015 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੁਆਰਾ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਵੀ ਕੀਤੀ।

4. 29 ਮਈ 2015 ਨੂੰ, ਯਰਵਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਜੇਲ੍ਹ, ਪੁਣੇ ਦੇ ਸੁਪਰਡੈਂਟ (ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, 'ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਸੁਪਰਡੈਂਟ') ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ 8 ਮਈ 2015 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਣੀ-ਪਛਾਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਾਈ ਗਈ ਸੀ। 1 ਜੂਨ 2015 ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਜੇਲ੍ਹ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਦੇ ਇੱਛੁਕ ਹਨ। ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ 2 ਜੂਨ, 2015 ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਰਾਹੀਂ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। 10 ਜੁਲਾਈ 2015 ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ। 16 ਜੁਲਾਈ 2015 ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਨੇ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀਆਂ। 17 ਅਗਸਤ 2015 ਨੂੰ, ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਇਹ ਤਸਦੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੀ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਸੀ। 22 ਅਗਸਤ 2015 ਨੂੰ, ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਨੂੰ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਨੇ 24 ਅਗਸਤ, 2015 ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਰਾਹੀਂ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਇਸ ਤੱਥ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਵਧੀਕ ਪੁਲਿਸ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਅਤੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਜਨਰਲ (ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, 'ਏਡੀਜੀ (ਜੇਲ੍ਹਾਂ)) ਦੇ ਦਫਤਰ ਨੇ ਵੀ 26 ਅਗਸਤ 2015 ਨੂੰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਰ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਕੋਈ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ।

5. ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਪੰਜ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ, 25 ਜਨਵਰੀ, 2016 ਨੂੰ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ ਅਫਸਰ ਦੁਆਰਾ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਜਪਾਲ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਇੱਕ ਨੋਟ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਏਡੀਜੀ (ਜੇਲ੍ਹਾਂ) ਵੱਲੋਂ 17 ਜੁਲਾਈ 2015 ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਪੱਤਰ ਅਨੁਸਾਰ ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਨੇ 27 ਜਨਵਰੀ 2016 ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੱਤਰ ਰਾਹੀਂ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਕਾਪੀ ਸਮੇਤ ਲੋੜੀਂਦੇ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। 1 ਫਰਵਰੀ 2016 ਨੂੰ, ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਨੇ ਸਬੰਧਤ ਥਾਣੇ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਪੁਲਿਸ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਪੁਲਿਸ ਡਾਇਰੀ ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਨੁਵਾਦ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਅਪਰਾਧ ਇਤਿਹਾਸ, ਐਫਆਈਆਰ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ,

ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਐਲਾਨ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ ਦੀ ਇੱਕ ਕਾਪੀ ਅਤੇ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਦਾ ਕਾਰਨ। 29 ਮਾਰਚ 2016 ਨੂੰ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਜਪਾਲ ਨੇ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਜਪਾਲ ਦੇ ਉਪ ਸਕੱਤਰ ਵੱਲੋਂ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਵਧੀਕ ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ ਨੂੰ 29 ਮਾਰਚ, 2016 ਨੂੰ ਲਿਖੇ ਪੱਤਰ ਰਾਹੀਂ ਪੱਤਰ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। 9 ਅਪ੍ਰੈਲ 2016 ਨੂੰ, ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਤੋਂ 6 ਅਪ੍ਰੈਲ 2016 ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਮਿਲਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਰੱਦ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਰਾਜ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਕੇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਜਪਾਲ ਵੱਲੋਂ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਉਸੇ ਦਿਨ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।

6. ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1 ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕੋਲ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਦੀ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਇੱਛਾ ਜੇਲ੍ਹ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ 11 ਅਪ੍ਰੈਲ 2016 ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1 ਦੇ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 13 ਅਪ੍ਰੈਲ 2016 ਤੋਂ 31 ਮਈ 2016 ਦਰਮਿਆਨ ਏਡੀਜੀ (ਜੇਲ੍ਹਾਂ), ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੈਂਟ, ਸਬੰਧਤ ਥਾਣੇ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਆਦਿ ਵੱਲੋਂ ਪੱਤਰ-ਵਿਹਾਰ ਦਾ ਆਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

7. 11 ਜੂਨ 2016 ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕੋਲ ਰਹਿਮ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀਆਂ। 15 ਜੂਨ 2016 ਅਤੇ 22 ਜੁਲਾਈ 2016 ਨੂੰ, ਅੰਡਰ ਸਕੱਤਰ (ਨਿਆਂਇਕ), ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲਾ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ (ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, 'ਅੰਡਰ ਸੈਕਟਰੀ (ਜੀਓਆਈ)) ਨੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਲਈ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ, ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ, ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਪੱਤਰ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ। 9 ਅਗਸਤ 2016 ਨੂੰ, ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਅੰਡਰ ਸਕੱਤਰ ਨੇ ਏਡੀਜੀ (ਜੇਲ੍ਹਾਂ) ਅਤੇ ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਇਤਿਹਾਸ, ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। 5 ਸਤੰਬਰ 2016 ਨੂੰ, ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਨੇ ਸਬੰਧਤ ਥਾਣੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੰਗੀ। ਅੰਡਰ ਸੈਕਟਰੀ (ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ) ਨੇ 6 ਸਤੰਬਰ, 2016 ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਇੱਕ ਯਾਦ-ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। 9 ਸਤੰਬਰ 2016 ਨੂੰ, ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਨੇ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦਾਇਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ। 12 ਸਤੰਬਰ 2016 ਨੂੰ, ਸਬੰਧਤ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਨੇ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧਿਕ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਵੇਰਵੇ ਭੇਜੇ।

ਦੋਸ਼ੀ। 30 ਸਤੰਬਰ, 2016 ਨੂੰ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਅੰਡਰ ਸੈਕਟਰੀ (ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ) ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀਆਂ। 26 ਦਸੰਬਰ 2016 ਨੂੰ, ਅੰਡਰ ਸਕੱਤਰ (ਜੀਓਆਈ) ਨੇ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦਾਇਰ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਬਾਰੇ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਏਡੀਜੀ (ਜੇਲ੍ਹਾਂ) ਅਤੇ ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਤੋਂ 16 ਜਨਵਰੀ 2017 ਨੂੰ ਲਿਖੇ ਪੱਤਰ ਰਾਹੀਂ ਮੰਗੀ ਸੀ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, 21 ਜਨਵਰੀ 2017 ਨੂੰ, ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦਾਇਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਦਾਇਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਅਤੇ ਏਡੀਜੀ (ਜੇਲ੍ਹਾਂ) ਦੇ ਦਫ਼ਤਰਾਂ ਨੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 23 ਜਨਵਰੀ 2017 ਅਤੇ 7 ਫਰਵਰੀ, 2017 ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਤਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਤੀ। 22 ਫਰਵਰੀ 2017 ਨੂੰ, ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਅੰਡਰ ਸਕੱਤਰ (ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ) ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਉਕਤ ਪੱਤਰ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦੋਵਾਂ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੇ 26 ਮਈ 2017 ਨੂੰ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਅੰਡਰ ਸਕੱਤਰ ਨੇ 6 ਜੂਨ, 2017 ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਸੌਂਪੀ ਸੀ। 19 ਜੂਨ 2017 ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਪੁਣੇ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਤਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਰੱਦ ਹੋਣ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ।

8. 10 ਅਗਸਤ 2017 ਨੂੰ, ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਨੇ ਪੁਣੇ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਲਿਖਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। 24 ਅਗਸਤ 2017 ਨੂੰ, ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। 9 ਸਤੰਬਰ 2017 ਨੂੰ ਲਿਖੇ ਪੱਤਰ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਨੇ ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। 5 ਅਕਤੂਬਰ 2017, 18 ਜੁਲਾਈ 2018 ਅਤੇ 29 ਅਗਸਤ 2018 ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਵੱਲੋਂ ਪੱਤਰ ਲਿਖੇ ਗਏ ਸਨ।

ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ। ਬਨਾਮ ਪ੍ਰਦੀਪ ਯਸ਼ਵੰਤ ਕੋਕਾਡੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਧਿਰਾ

ਪੁਣੇ ਦੇ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। 17 ਅਕਤੂਬਰ 2018 ਨੂੰ, ਏਡੀਜੀ (ਜੇਲ੍ਹਾਂ) ਦੁਆਰਾ ਪੁਣੇ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਤਰੀਕ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਪੁਣੇ ਦੀ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਨੇ 30 ਅਕਤੂਬਰ 2018 ਨੂੰ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਜੇਲ੍ਹ ਮੈਨੂਅਲ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧ ਸਕਦਾ ਹੈ। 12 ਨਵੰਬਰ, 2018 ਨੂੰ ਲਿਖੇ ਪੱਤਰ ਰਾਹੀਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿਦਵਾਨ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ, 2 ਨਵੰਬਰ 2018 ਨੂੰ, ਪੁਣੇ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਨੇ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੰਗੀ। 7 ਦਸੰਬਰ 2018 ਅਤੇ 27 ਦਸੰਬਰ 2018 ਨੂੰ ਏਡੀਜੀ (ਜੇਲ੍ਹਾਂ) ਅਤੇ ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਨੇ ਪੁਣੇ ਦੀ ਵਿਦਵਾਨ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਤਰੀਕ ਤੈਅ ਕਰਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। 31 ਜਨਵਰੀ 2019 ਨੂੰ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਏਡੀਜੀ (ਜੇਲ੍ਹਾਂ) ਅਤੇ ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਪੁਣੇ ਦੀ ਵਿਦਵਾਨ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ, ਦੁਆਰਾ 2 ਨਵੰਬਰ 2018 ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਗਏ ਪੱਤਰ ਬਾਰੇ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ। 10 ਅਪ੍ਰੈਲ 2019 ਨੂੰ, ਪੁਣੇ ਦੀ ਸੈਸ਼ਨ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ।

<u>ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ</u>

9. 2 ਮਈ 2019 ਨੂੰ, ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀਆਂ। ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਰੰਟ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ:

i. ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ, ਪੁਣੇ ਵੱਲੋਂ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬੇਲੋੜੀ ਅਤੇ ਅਣਜਾਣ ਦੇਰੀ;

ii. ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਬੇਲੋੜੀ ਅਤੇ ਬੇਵਜ੍ਹਾ ਦੇਰੀ;

iii. ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਪੀਲਾਂ ਦੇ ਲੰਬਿਤ ਹੋਣ ਦੌਰਾਨ ਇਕੱਲੇ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਵੀ।

ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਜਪਾਲ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕੋਲ ਰਹਿਮ ਦੀਆਂ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ

iv. ਸਬੰਧਤ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਬੰਧਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਾ ਰੱਖਣ ਕਾਰਨ ਮਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾ ਕਰਨ ਕਾਰਨ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨਾ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੀ; ਅਤੇ

v. ਪੁਣੇ ਦੀ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਨੋਟਿਸ ਦੇ ਮੌਤ ਦਾ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

10. ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਵਾਬੀ ਹਲਫਨਾਮੇ ਦਾਇਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। 29 ਜੁਲਾਈ 2019 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਰਾਹੀਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬੇਲੋੜੀ ਅਤੇ ਟਾਲਣਯੋਗ ਦੇਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ 20 ਮਾਰਚ 2012 ਤੋਂ ਇਕੱਲੇ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਕੁੱਲ 35 ਸਾਲ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਉਮਰ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪੁਣੇ ਦੀ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਰੀ ਵਾਰੰਟ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ।

ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾਉਣਾ

ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰ ਰਹੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼੍ਰੀਯਸ਼ ਲਲਿਤ ਨੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਦਲੀਲਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਟੀ.ਵੀ. ਵਾਥੀਸਵਰਨ ਬਨਾਮ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਰਾਜ [1] ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇੱਕ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ।1 ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ [2] ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵੱਲ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਇਆ।2 ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਟੀ.ਵੀ. ਵਾਥੀਸਵਰਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ,[1] ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੇਰੀ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ,[2] ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਲਈ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਦੇਰੀ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਟਕਰਾਅ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਵੇਣੀਬੇਨ ਬਨਾਮ ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ [3] ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਫੈਸਲੇ ਦੁਆਰਾ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਤਰੂਘਨ ਚੌਹਾਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਧਿਰਾ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ[4] ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵੱਲ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਇਆ। ਅਜੈ ਕੁਮਾਰ ਪਾਲ ਬਨਾਮ

---

1 [1983] 2 ਐਸ ਸੀ ਆਰ 348 : (1983) 2 ਐਸਸੀਸੀ 68

2 [1983] 2 ਐਸ ਸੀ ਆਰ 582 : (1983) 2 ਐਸਸੀਸੀ 344

3 [1989] 1 ਐਸ ਸੀ ਆਰ 509 : (1989) 1 ਐਸਸੀਸੀ 678

4 [2014] 1 ਐਸ ਸੀ ਆਰ 609 : (2014) 3 ਐਸਸੀਸੀ 1

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਧਿਰਾ., [5] ਮੁਕੇਸ਼ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ.[6] ਅਤੇ ਬੀ.ਏ. ਉਮੇਸ਼ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ.[7] ਉਸਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬੇਲੋੜੀ ਦੇਰੀ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਬਦਲਾਅ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਬਣਾਵੇਗੀ, ਪਰ ਦੇਰੀ ਦੀ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਮਿਆਦ ਕਮਿਊਟੇਸ਼ਨ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡ ਵਜੋਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਉਸਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਦੋਹਰੇ ਟੈਸਟ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਟੈਸਟ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕੋਈ ਟਾਲਣਯੋਗ ਦੇਰੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਦੂਜਾ ਟੈਸਟ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਦੇਰੀ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਬੇਲੋੜੀ ਸੀ ਜਾਂ ਬੇਲੋੜੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਲਈ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਲਈ ਕੇਸ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਦੋਵੇਂ ਟੈਸਟ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਉਸਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਟੈਸਟਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

11. ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਦੇਰੀ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਸਮੱਗਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੇਰੀ ਬੇਹੱਦ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਦੇਰੀ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਜਪਾਲ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਵੱਲੋਂ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ 10 ਜੁਲਾਈ 2015 ਤੋਂ 26 ਮਈ 2017 ਤੱਕ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗਿਆ, ਜੋ ਕਿ ਲਗਭਗ ਇੱਕ ਸਾਲ ਅਤੇ ਦਸ ਮਹੀਨੇ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਦਲੀਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇਰੀ ਨੂੰ ਬੇਲੋੜਾ ਜਾਂ ਅਸਪਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਦੇਰੀ ਲਈ ਇੱਕ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੁਝ ਦੇਰੀ ਹੋਈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਦੋਸ਼ੀ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦਾਇਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਨੋਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਨੋਟ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਗੈਰ-ਵਾਜਬ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਲਈ ਵਿਸ਼ਾਲ ਰਿਕਾਰਡਾਂ ਦੀ ਸਕੈਨਿੰਗ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਜਪਾਲ ਵੱਲੋਂ ਲਏ ਗਏ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਵੀ ਗੈਰ-ਵਾਜਬ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

12. ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਵੱਲੋਂ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਪਿਛੋਕੜ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਬੀਤ ਗਿਆ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਲਗਭਗ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲੋੜੀਂਦਾ ਸੀ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੇ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਲਗਭਗ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲਿਆ, ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਬਿਲਕੁਲ ਲੰਬਾ ਜਾਂ ਬੇਲੋੜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਸੀ।

---

5 [2014] 12 ਐਸ ਸੀ ਆਰ 441: (2015) 2 ਐਸਸੀਸੀ 478

6 [2020] 1 ਐਸ ਸੀ ਆਰ 761: (2020) 16 ਐਸਸੀਸੀ 424

7 [2022] 8 ਐਸ ਸੀ ਆਰ 628: 2022 ਐਸਸੀਸੀ ਓਨਲੋਨ ਐਸਸੀ 1528

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬੀ.ਏ. ਉਮੇਸ਼ (7) ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ 'ਚ ਦੋ ਸਾਲ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਦੇਰੀ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ।

14. ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਵੱਡੀ ਦੇਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ 19 ਜੂਨ 2017 ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਨੇ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਵੱਲੋਂ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਰੱਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਨਾਲ ਪੱਤਰ-ਵਿਹਾਰ ਦਾ ਆਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ 10 ਅਪ੍ਰੈਲ 2019 ਨੂੰ ਹੀ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤ੍ਰਿਵੇਣੀਬੇਨ [3] ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਸਿਰਫ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਦੇਰੀ ਨੂੰ ਧਿਆਨ 'ਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਕੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਦੀ ਕੋਈ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਈ ਹੈ।

15. ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਰੱਦ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਲੇ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਬਾਰੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਦੇ ਹਲਫਨਾਮੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਯਾਰਡ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 06:00 ਵਜੇ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 06:30 ਵਜੇ ਤੱਕ ਵਰਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕੈਦੀਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੈੱਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪੱਖਾ ਅਤੇ ਲਾਈਟ ਬੱਲਬ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੈਦੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਇੱਕ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਮੈਦਾਨ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਸੀ. ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ **ਵਿਨੈ ਸ਼ਰਮਾ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ** [8] ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਲੇ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਵਾਰੰਟਾਂ ਵਿੱਚ, ਵਾਰੰਟ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੱਕ ਵਾਜਬ ਮਿਆਦ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਵਾਰੰਟਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਤੁਰੰਤ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਇਹ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਵਿਚ ਬਦਲਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸੰਹਿਤਾ, 2023 (ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, 'ਬੀਐਨਐਸਐਸ') ਦੀ ਧਾਰਾ 453 ਅਤੇ 454 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੀਆਰਪੀਸੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 413 ਅਤੇ 414 ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਪਾਲਣਾ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁਝਾਅ ਵੀ ਦਿੱਤੇ

---

8 [2020] 10 ਐਸ ਸੀ ਆਰ 393: (2020) 4 ਐਸਸੀਸੀ 391

ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਦੀ ਦਲੀਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਵਾਰੰਟ ਨਹੀਂ ਸੀ।

17. ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰ ਰਹੀ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਪਯੋਸ਼ੀ ਰਾਏ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ [6] ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿੱਚ ਉਸਦੇ ਆਖਰੀ ਸਾਹ ਤੱਕ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬੇਲੋੜੀ ਦੇਰੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਵਹਿਸ਼ੀਆਨਾ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸਲ 'ਚ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ 'ਚ ਦੇਰੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ, ਜਿਸ 'ਚ ਨਿਰਪੱਖ, ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਅਤੇ ਵਾਜਬ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ [2] ਅਤੇ ਅਜੇ ਕੁਮਾਰ ਪਾਲ [6] ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ। ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਵੈ-ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਿਯਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਦੇਰੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰ 'ਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ 'ਤੇ ਦੇਰੀ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਨ ਦਾ ਬੋਝ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਦੇਰੀ ਦੀ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਲੰਬਾਈ ਨਹੀਂ ਰੋਕ ਸਕਦੀ, ਅਤੇ, ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੇਰੀ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਸਮੱਗਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਫਾਂਸੀ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਹੋਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੱਕ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਦੇਰੀ ਤਿੰਨ ਸਾਲ, ਗਿਆਰਾਂ ਮਹੀਨੇ ਅਤੇ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨ ਸੀ।

18. ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਮਾੜੀ ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ 'ਤੇ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਜਪਾਲ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਦੇ ਤੱਥ 'ਤੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਰੱਦ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇਰੀ ਨੂੰ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦੇਰੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਫਾਂਸੀ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਦੇਰੀ ਹੋਈ ਸੀ।

19. ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਲੇ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਬਾਰੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਤੀਜੇ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਦਖਲ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਵਿਚਾਰ

ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਥਿਤੀ

20. ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਤ੍ਰਿਵੇਣੀਬੇਨ [3] ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੀ.ਐਲ. ਓਜ਼ਾ, ਜੇ. ਨੇ ਆਪਣੇ ਲਈ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਹੋਰ ਮਾਣਯੋਗ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਮੁੱਖ ਰਾਏ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ। ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਨ ਵਾਲੇ ਵਿਵਾਦ ਨੂੰ ਪੈਰਾ 1, 2 ਅਤੇ 3 ਵਿੱਚ ਬਹੁਮਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ:

> "1. ਇਹ ਮਾਮਲੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦੋ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਟਕਰਾਅ ਕਾਰਨ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ: (1) ਟੀਵੀ ਵਤੀਸ਼ਵਰਨ ਬਨਾਮ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਰਾਜ [(1983) 2 ਐਸਸੀਸੀ 68: 1983 ਐਸਸੀਸੀ (ਸੀਆਰਆਈ) 342: (1983) 2 ਐਸਸੀਆਰ 348), ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ [(1983) 2 ਐਸਸੀਸੀ 344 : 1983 ਐਸਸੀਸੀ (ਸੀਆਰਆਈ) 461 : (1983) 2 ਐਸਸੀਆਰ 582 ਅਤੇ ਜਾਵੇਦ ਅਹਿਮਦ ਅਬਦੁਲ ਹਮੀਦ ਪਾਵਾਲਾ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਟਿੱਪਣੀਆਂ [1985) 1984 ਐਸਸੀਸੀ (ਸੀਆਰਆਈ) 653 : (1985) 2 ਐਸਸੀਆਰ 8]। ਵਤੀਸ਼ਵਰਨ ਕੇਸ [(1983) 2 ਐਸਸੀਸੀ 68 : 1983 ਐਸਸੀਸੀ (ਸੀਆਰਆਈ) 342 : (1983) 2 ਐਸਸੀਆਰ 348] ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੋ ਸਾਲ ਦੀ ਦੇਰੀ ਸਜ਼ਾ ਯਾਫਤਾ ਕੈਦੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇਵੇਗੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ: [ਐਸਸੀਸੀ ਪੰਨਾ 79 : ਐਸਸੀਸੀ (ਸੀਆਰਆਈ) ਪੰਨਾ 353, ਪੈਰਾ 21]
>
> **ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਪੀਲ ਅਤੇ ਰਾਹਤ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਸਾਰੇ ਵਾਜਬ ਭੱਤੇ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਅਸੀਂ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੋ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਦੇਰੀ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਅਧੀਨ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 21 ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।**

2. ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਕੇਸ [(1983) 2 ਐਸਸੀਸੀ 344 : 1983 ਐਸਸੀਸੀ (ਸੀਆਰਆਈ) 461 : (1983) 2 ਐਸਸੀਆਰ 582] ਜੋ ਕਿ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸੀ, ਵਿੱਚ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਜ਼ਾ ਯਾਫਤਾ ਕੈਦੀ ਨੂੰ ਮੁਕੱਦਮੇ, ਸਜ਼ਾ ਅਤੇ ਕੈਦ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪੜਾਵਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਪਰ ਸਿਰਫ ਦੇਰੀ ਹੀ ਬਦਲਾਅ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਰੀ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦੋ ਸਾਲ ਦਾ ਨਿਯਮ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਦੇਰੀ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ

ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ: [ਐਸਸੀਸੀ ਪੰਨਾ 356: ਐਸਸੀਸੀ (ਸੀਆਰਆਈ) ਪੰਨਾ 473, ਪੈਰਾ 19]

> **"ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ, ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਿਤਾਏ ਗਏ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਨਿਯਮ ਆਮ ਤਜਰਬੇ ਦੇ ਦੰਦਾਂ ਵਿੱਚ ਚੱਲਦਾ ਹੈ, ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਸੰਪੂਰਨ ਜਾਂ ਅਯੋਗ ਨਿਯਮ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਹਰ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਲੰਬੀ ਦੇਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਥਾਂ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।** ਇਸ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਕਈ ਹੋਰ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਖਾਲੀ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਸਾਰੇ ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਅੰਨ੍ਹਾ, ਲੰਗੜਾ, ਭੁੱਖਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਗੰਭੀਰ ਬਿਮਾਰੀ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹੋਵੇ, ਜੋ ਜੀਉਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ।

ਇਹ ਅੱਗੇ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ: [ਐਸਸੀਸੀ ਪੰਨਾ 357: ਐਸਸੀਸੀ (ਸੀਆਰਆਈ) ਪੰਨਾ 474, ਪੈਰਾ 20]

> ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਘੱਟ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ, ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਵਿਭਿੰਨ ਹਾਲਾਤ, ਸਮਕਾਲੀ ਸਮਾਜ 'ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਤੇ ਇਹ ਸਵਾਲ ਕਿ ਕੀ ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਅਤੇ ਪੈਟਰਨ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਦੁਹਰਾਉਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਖਾਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਉਹ ਮਾਮਲੇ ਹਨ ਜੋ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਇਸ ਕਾਰਨ ਖਾਲੀ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਥਾਂ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋ ਸਾਲ ਦੇ ਫਾਰਮੂਲੇ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

3. ਜਾਵੇਦ ਕੇਸ [(1985) 1 ਐਸਸੀਸੀ 275: 1984 ਐਸਸੀਸੀ (ਸੀਆਰਆਈ) 653: (1985) 2 ਐਸਸੀਆਰ 8] ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਸ ਨੇ ਦੋ ਸਾਲ ਅਤੇ ਨੌਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੁੱਖ ਝੱਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਪਛਤਾਵਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੁਝ ਵੀ ਉਲਟ ਨਹੀਂ ਸੀ

ਜੇਲ ਰਿਕਾਰਡ 'ਚ ਦੋ ਸਾਲ ਅਤੇ 9 ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਇਹ ਮਿਆਦ ਜਿਸ 'ਚ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਉਸ ਦੇ ਦਿਮਾਗ 'ਤੇ ਭਾਰੀ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ 'ਚ ਬਦਲਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਵਿਵਾਦ ਕਾਰਨ ਹੀ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ।

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਪੈਰਾ 23 ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ:

23. ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਸਾਡੇ ਸਿੱਟਿਆਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਅਸੀਂ 11-10-1988 ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰਨ ਰਾਖਵੇਂ ਰੱਖੇ ਸਨ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਸਾਡਾ ਸਿੱਟਾ ਸਾਡੇ 11-10-1988 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ [ਤ੍ਰਿਵੇਣੀਬੇਨ ਬਨਾਮ ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ, (1988) 4 ਐਸਸੀਸੀ 574: 1989 ਐਸਸੀਸੀ (ਸੀਆਰਆਈ) 25] ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ, ਜੋ ਹੇਠਾਂ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ: [ਐਸਸੀਸੀ ਪੰਨਾ 576: ਐਸਸੀਸੀ (ਸੀਆਰਆਈ) ਪੰਨਾ 26-27, ਪੈਰਾ 2]

"ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬੇਲੋੜੀ ਲੰਬੀ ਦੇਰੀ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 32 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਬਣਾਵੇਗੀ ਪਰ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਸਿਰਫ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਈ ਦੇਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਕੱਢੇ ਗਏ ਸਿੱਟਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਕੇਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਬੇਲੋੜੀ ਦੇਰੀ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਕੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਮਰ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਬਦਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਦੇਰੀ ਦੀ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਮਿਆਦ ਨਹੀਂ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਵਤੀਸ਼ਵਰਨ ਕੇਸ [(1983) 2 ਐਸਸੀਸੀ 68 : 1983 ਐਸਸੀਸੀ (ਸੀਆਰਆਈ) 342 : (1983) 2 ਐਸਸੀਆਰ 348] ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਸਹੀ ਕਾਨੂੰਨ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

ਪੈਰਾ 16 'ਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੇਰੀ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ 'ਚ ਲੱਗਣ ਵਾਲੀ ਮਿਆਦ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ

ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਕੇ. ਜਗਨਨਾਥ ਸ਼ੈੱਟੀ, ਜੇ, ਨੇ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੀ ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਦੀ ਰਾਏ ਦੇ ਪੈਰਾ 75 ਅਤੇ 76 ਵਿਚ, ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ:

75. ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਅੰਤਿਮ ਸੰਸਕਾਰ ਦੀ ਅੱਗ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਚਿੰਤਾ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ, ਇਹ ਬਾਅਦ ਦੀ ਅੱਗ ਹੈ ਜੋ ਵਧੇਰੇ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ, ਅੰਤਿਮ ਸੰਸਕਾਰ ਦੀ ਅੱਗ ਸਿਰਫ ਮ੍ਰਿਤਕ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸਾੜਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਮਾਨਸਿਕ ਚਿੰਤਾ ਜੀਵਤ ਨੂੰ ਸਾੜਦੀ ਹੈ. ਇਹ ਮਾਨਸਿਕ ਤਸੀਹੇ ਉਦੋਂ ਹੋਰ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਆਖਰਕਾਰ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਨਿਆਂਇਕ ਫੈਸਲਾ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। **ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਉਸ ਲਈ ਬਰੀ ਹੋਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕਰਨ ਦਾ ਹਰ ਕਾਰਨ ਹੈ. ਅੰਤਿਮ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਉਮੀਦ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਜੇ ਫਾਂਸੀ ਵਿੱਚ ਬੇਹੱਦ ਦੇਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਜ਼ਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੈਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣਾ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਹੈ।**

76. ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ ਅਗਲਾ ਨੁਕਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਬਹੁਤ ਸੀਮਤ ਹੈ। ਜੇ ਅਦਾਲਤ ਦੇਰੀ ਬਾਰੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਦੱਸਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕਰਨ ਜਾਂ ਨਿਪਟਾਰੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਦੇਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਜਿਹੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਫਾਂਸੀ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਬਾਰੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਦੇਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅਤੇ ਉੱਚ ਤਰਜੀਹ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੱਸੇ ਗਏ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਅੰਤਿਮ ਫੈਸਲੇ ਤੱਕ ਨਿਆਂਇਕ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦੀ। **ਅਦਾਲਤ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅੰਤਿਮ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਧਾਰਾ 226 ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 32 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ੀ ਵੱਲੋਂ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦੀ। ਅਦਾਲਤ ਸਿਰਫ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਵਿੱਚ ਬੇਲੋੜੀ ਲੰਬੀ ਦੇਰੀ ਹੋਈ ਸੀ; ਕੀ ਰਾਜ ਟਾਲ-ਮਟੋਲ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਦਾ ਦੋਸ਼ੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕੀ ਦੇਰੀ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਦੇ ਹੋਈ ਸੀ। ਬੇਲੋੜੀ ਦੇਰੀ, ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਕਾਰਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ,** ਪਰ ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਫਾਂਸੀ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦੀ। ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਜੁਰਮ ਦੇ ਘਿਨਾਉਣੇ ਅਤੇ ਘਿਨਾਉਣੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਤੋਂ ਤਲਾਕ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਕੇਸ [(1983) 2 ਐਸਸੀਸੀ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ

344: 1983 ਐਸਸੀਸੀ (ਸੀਆਰਆਈ) 461: (1983) 2 ਐਸਸੀਆਰ 582]: [ਐਸਸੀਆਰ ਪੰਨਾ 596: ਐਸਸੀਸੀ ਪੰਨਾ 357: ਐਸਸੀਸੀ (ਸੀਆਰਆਈ) ਪੰਨਾ 474, ਪੈਰਾ 20]"

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

21. ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼ਤਰੂਘਨ ਚੌਹਾਨ ਅਤੇ ਏਐਨਆਰ-4 ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਮਾਣਯੋਗ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਇਸੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਸੁਣਵਾਈ ਕੀਤੀ। ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਪੈਰਾ 44 ਤੋਂ 49 ਸਮੱਗਰੀ ਹਨ, ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ:

"**44. ਉਪਰੋਕਤ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਅਸੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬੇਲੋੜੀ ਲੰਬੀ ਦੇਰੀ ਸਜ਼ਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੈਦੀ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 32 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਬਣਾਵੇਗੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਸਿਰਫ ਦੇਰੀ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰੇਗੀ ਜੋ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਪੁਸ਼ਟੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਹੁੰਚੇ ਸਿੱਟੇ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਨਹੀਂ ਖੋਲ੍ਹ ਸਕਦੀ ਪਰ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬੇਲੋੜੀ ਦੇਰੀ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਬਦਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।**

45. ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਦੀ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸਸਪੈਂਸ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਸ ਲਈ ਦਰਦ ਹੈ। ਇਹ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਅਧੀਨ ਦੋਸ਼ੀ 'ਤੇ ਉਲਟ ਸਰੀਰਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਤਣਾਅ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਿਰਸੰਦੇਹ, ਇਹ ਅਦਾਲਤ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 32 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 21 ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਮੁਆਫੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਸਿਰਫ ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਹੋਈ ਦਰਦਨਾਕ ਦੇਰੀ ਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ।

46. ਭਾਰਤ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਪੱਤਰ, 1948 ਅਤੇ ਨਾਗਰਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਸਮਝੌਤੇ, 1966 ਦਾ ਹਸਤਾਖਰਕਰਤਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬੇਰਹਿਮ ਅਤੇ ਅਪਮਾਨਜਨਕ ਵਿਵਹਾਰ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਰਾਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਹਨ। ਵਿਸ਼ਾਕਾ ਬਨਾਮ ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ [(1997) 6 ਐਸਸੀਸੀ 241 : 1997 ਐਸਸੀਸੀ (ਸੀਆਰਆਈ) 932] ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਇੱਕ ਧਿਰ ਹੈ, ਘਰੇਲੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਹ ਲਾਗੂ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਲਟ ਨਾ ਹੋਣ। ਇਹ ਇਹ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ ("ਬੇਰਹਿਮ ਅਤੇ ਅਪਮਾਨਜਨਕ ਵਿਵਹਾਰ" ਅਤੇ/ਜਾਂ ਸਜ਼ਾ")

ਜਿਸ ਨੇ ਵਤੀਸ਼ਵਰਨ [ਟੀ.ਵੀ. ਵਥੀਸ਼ਵਰਨ ਬਨਾਮ ਟੀ.ਐਨ. ਰਾਜ, (1983) 2 ਐੱਸਸੀਸੀ 68:1983 ਐੱਸਸੀਸੀ (ਸੀਆਰਆਈ) 342] ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜਗਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤੀ ਕੇਸ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ, ਤ੍ਰਿਵੇਣੀਬੇਨ [ਤ੍ਰਿਵੇਣੀਬੇਨ ਬਨਾਮ ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ, (1989) 1 ਐਸਸੀਸੀ 678 : 1989 ਐਸਸੀਸੀ (ਸੀਆਰਆਈ) 248] ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕੇਸ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰਮੰਡਲ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ: (i) ਪ੍ਰੈਟ ਬਨਾਮ ਜਮੈਕਾ ਲਈ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ [(1994) 2 ਏਸੀ 1 : (1993) 3 ਡਬਲਯੂਐਲਆਰ 995 : (1993) 4 ਆਲ ਈਆਰ 769 (ਪੀਸੀ)), (ii) ਜ਼ਿੰਬਾਬਵੇ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਲਈ ਕੈਥੋਲਿਕ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ [(1993) 4 ਐਸਏ 239 (ਜ਼ਿੰਬਾਬਵੇ ਐਸਸੀ)], (iii) ਸੋਰਿੰਗ ਬਨਾਮ ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਕਿੰਗਡਮ [1988 ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਨੰਬਰ 14038] (1989) 11 ਈਐੱਚਆਰਆਰ 439], (iv) ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਬਨਾਮ ਸੁਸਾਨ ਕਿਗੁਲਾ [2006 ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 3, 21-1-2009 (ਯੂਗਾਂਡਾ ਐਸਸੀ)] ਨੂੰ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, (v) ਹਰਮਨ ਮੇਜੀਆ ਬਨਾਮ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ [2006 ਈ. ਐਕਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 296, 11-6-2001 ਨੂੰ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ (ਬੇਲੀਜ਼ ਐਸਸੀ)]

47. ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜੇ ਦੋਸ਼ੀ ਰਾਜਪਾਲ/ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕੋਲ ਰਹਿਮ ਦੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਦਾ ਜਲਦੀ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਨ। **ਹਾਲਾਂਕਿ ਰਾਜਪਾਲ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਲਈ ਕੋਈ ਸਮਾਂ-ਸੀਮਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਪਰ ਇਹ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਰ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਕਰੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਦਾਇਰ ਕੀਤੇ ਰਿਕਾਰਡ, ਆਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਮੰਗਣਾ, ਸਬੰਧਤ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਲਈ ਨੋਟ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਦਾ ਅੰਤਮ ਫੈਸਲਾ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਤ੍ਰਿਵੇਣੀਬੇਨ (ਤ੍ਰਿਵੇਣੀਬੇਨ ਬਨਾਮ ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ (1989) 1 ਐਸਸੀਸੀ 678 : 1989 ਐਸਸੀਸੀ (ਸੀਆਰਆਈ) 248] ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ, ਜੇ ਇਹ ਸਥਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਦੇਰੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਤਾਂ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਤੇ ਢੁਕਵਾਂ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।**

48. ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਜੇ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਲੰਬਿਤ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਫਾਂਸੀ ਵਿੱਚ ਅਣਉਚਿਤ, ਅਣਜਾਣ ਅਤੇ ਬੇਲੋੜੀ ਦੇਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਸਬੰਧਤ ਪਹਿਲੂਆਂ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣ/ਵਿਚਾਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਸੁਣਨ ਲਈ ਧਾਰਾ 32 ਅਧੀਨ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ

ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨਾ ਸਿਰਫ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿ ਦੇਰੀ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ, ਨਿਆਂ ਸ਼ਾਸਤਰ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਘੋਸ਼ਣਾਵਾਂ ਅਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਵਿਕਸਤ ਹੋਇਆ ਹੈ।

49. ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਨਿਆਂਪੂਰਨ, ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਵਾਜਬ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਜ਼ਰਬੰਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਜਾਂ ਦੰਡਕਾਰੀ ਦੀਆਂ ਮਨੁੱਖੀ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਾਈਨ ਵਿੱਚ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਸੀ, **ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਕਲਪਣਯੋਗ ਦੇਰੀ ਮੁਆਫੀ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ. ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਐਲਾਨ ਨਾਲ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਬਲਕਿ ਉਸ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਪੜਾਅ ਤੱਕ ਫੈਲਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਲੰਬੀ ਦੇਰੀ ਦਾ ਦੋਸ਼ੀ 'ਤੇ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕੈਦੀਆਂ ਦੇ ਕੰਟਰੋਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਕਾਰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਦੇਰੀ ਲਈ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।** ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਵਤੀਸ਼ਵਰਨ [ਟੀ.ਵੀ. ਵਥੀਸ਼ਵਰਨ ਬਨਾਮ ਟੀ.ਐਨ. ਰਾਜ (1983) 2 ਐਸਸੀਸੀ 68 : 1983 ਐਸਸੀਸੀ (ਸੀ.ਆਰ.ਆਈ.) 342] ਵਿੱਚ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਪੈਰਾ 10 ਵਿੱਚ, ਇਹ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਹੋਰ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ, 1982 ਦੇ ਪ੍ਰਿਵੀ ਕੌਂਸਲ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਲਾਰਡਜ਼ ਸਕਾਰਮੈਨ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਈਟਮੈਨ ਬਾਰੇ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ, ਰਿਲੇ ਬਨਾਮ ਜਮੈਕਾ ਦੇ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ (1983) (1982) 3 ਡਬਲਯੂਐਲਆਰ 557 : (1982) 3 ਆਲ ਈਆਰ 469 : 1982 ਸੀਆਰਆਈ ਕਾਨੂੰਨ ਸਮੀਖਿਆ 679 (ਪੀਸੀ)), ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ: (ਵਤੀਸ਼ਵਰਨ ਕੇਸ [ਟੀ.ਵੀ. ਵਥੀਸ਼ਵਰਨ ਬਨਾਮ ਟੀ.ਐਨ. ਰਾਜ (1983) 2 ਐਸਸੀਸੀ 68: 1983 ਐਸਸੀਸੀ (ਸੀਆਰਆਈ) 342], ਐਸਸੀਸੀ ਪੰਨਾ 72)

> "10. '... ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਹੈ: ਫਾਂਸੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਅਤੇ ਲੰਬੀ ਕੈਦ ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਹੈ। (ਰਿਲੇ ਕੇਸ [ਰਿਲੇ ਬਨਾਮ ਜਮੈਕਾ ਦਾ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ, (1983) 1 ਏਸੀ 719: (1982) 3 ਡਬਲਯੂਐਲਆਰ 557: (1982) 3 ਆਲ ਈਆਰ 469: 1982 ਸੀਆਰਆਈ ਕਾਨੂੰਨ ਸਮੀਖਿਆ 679 (ਪੀਸੀ)], ਏਸੀ ਪੀ 735 ਬੀ)
>
> (ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਰਾਹਤ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਪੈਰਾ 13 ਵਿਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਧਾਰਾ 14, 19 ਅਤੇ 21 ਇਕ-ਦੂਜੇ ਦੇ ਪੂਰਕ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਦੋਸ਼ੀ ਦਾ ਅਸਲ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਸਿਰਫ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਮਾਮਲਾ। ਇਹ ਮੇਨਕਾ ਗਾਂਧੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ (ਮੇਨਕਾ ਗਾਂਧੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ (1978) 1 ਐਸਸੀਸੀ 248) ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਧਾਰਾ 21 ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ।

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

ਪੈਰਾ 244 ਵਿੱਚ, ਬੈਂਚ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ:

> ''244. **ਇਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਜਾਂ ਰਾਜਪਾਲ ਦੁਆਰਾ ਧਾਰਾ 72/161 ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਸਿਰਫ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ। ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਉੱਚ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਨੇ ਉਕਤ ਧਾਰਾਵਾਂ ਤਹਿਤ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਕੋਈ ਬਾਹਰੀ ਸਮਾਂ-ਸੀਮਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਜਿਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਵਾਜਬ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਦੋਂ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਦੇਰੀ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਵਾਜਬ, ਅਸਪਸ਼ਟ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,** ਤਾਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਪਹਿਲੂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 72/161 ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਹਿਮ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਜਾਂ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ। ਹਰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਫਰਜ਼ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਅਤੇ ਤਨਦੇਹੀ ਨਾਲ ਨਿਭਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਨਿਆਂਇਕ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ।

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਜਪਾਲ ਜਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਅਪਣਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਬਾਰੇ ਕਈ ਹੋਰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਵੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ।

22. **ਬੀ.ਏ. ਉਮੇਸ਼** [7] ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸ਼ਤਰੁਘਨ ਚੌਹਾਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਧਿਰਾ [4] ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋਂ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਪੈਰਾ 44, 47 ਅਤੇ 48 ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਕਈ ਹੋਰ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪ੍ਰਸਤਾਵਾਂ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:

i. ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਣਉਚਿਤ, ਅਣਜਾਣ ਅਤੇ ਬੇਲੋੜੀ ਦੇਰੀ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 32 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਬਣਾਵੇਗੀ। ਪਰ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਸਿਰਫ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਈ ਦੇਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਕੱਢੇ ਗਏ ਸਿੱਟਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਕੇਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਬੇਲੋੜੀ ਦੇਰੀ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਕੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਮਰ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਬਦਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਦੇਰੀ ਦੀ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਮਿਆਦ ਨਹੀਂ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ii. ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਰਾਜਪਾਲ ਜਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਸਸਪੈਂਸ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਸ ਲਈ ਦਰਦ ਹੈ। ਇਹ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਅਧੀਨ ਦੋਸ਼ੀ 'ਤੇ ਉਲਟ ਸਰੀਰਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਤਣਾਅ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਅਦਾਲਤ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 32 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 21 ਅਧੀਨ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਉੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਮੁਆਫੀ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਸਿਰਫ ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਹੋਈ ਦੁਖਦਾਈ ਦੇਰੀ ਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ; ਅਤੇ

iii. ਇਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਤ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਐਲਾਨ ਨਾਲ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਬਲਕਿ ਉਸ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਪੜਾਅ ਤੱਕ ਫੈਲਦੀ ਹੈ। ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬੇਲੋੜੀ ਦੇਰੀ ਦਾ ਦੋਸ਼ੀ 'ਤੇ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕੈਦੀਆਂ ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਕਾਰਨ ਬੇਲੋੜੀ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

23. ਤ੍ਰਿਵੇਣੀਬੇਨ, [3] ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਪੈਰਾ 16 ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਬਿਤਾਏ ਗਏ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਉਕਤ ਸਿੱਟੇ ਦਾ ਕਾਰਨ

ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਅਪੀਲ/ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਛੁੱਟੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਅੰਤਿਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਨਿਆਂਇਕ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਮਿਆਦ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਨਿਆਂਇਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ, ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਅੰਤਿਮ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਉਦੋਂ ਹੀ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਅੰਤਿਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

24. ਅਸੀਂ ਸੀਆਰਪੀਸੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 413 ਅਤੇ 414 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ:

> "**413. ਧਾਰਾ 368 ਦੇ ਤਹਿਤ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ**-ਜਦੋਂ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਪੁਸ਼ਟੀ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਉਸ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਆਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਕਦਮ ਚੁੱਕ ਕੇ ਅਜਿਹੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰੇਗਾ ਜੋ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇ।
>
> **414. ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੀ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ**-ਜਦੋਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਜਾਂ ਸੋਧ ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ 'ਤੇ, ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰੇਗੀ।

ਬੀਐਨਐਸਐਸ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 453 ਅਤੇ 454 ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਹਨ। ਇਹ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਸਾਰੇ ਉਪਾਅ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ।

25. ਸੀਆਰਪੀਸੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 413 ਅਤੇ 414 ਤਹਿਤ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਨਿਆਂਇਕ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅੰਤਿਮ ਰੂਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮੀਖਿਆ/ ਕਿਊਰੇਟਿਵ ਜਾਂ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ, ਜੇ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਆਖਰਕਾਰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਦੋਸ਼ੀ ਵੀ ਦੱਸ ਸਕੇ ਕਿ ਕੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਾਰਵਾਈ ਅਦਾਲਤਾਂ ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਦੋਸ਼ੀ ਉਪਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ। ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਇਸ ਪਹਿਲੂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ

ਅਜਿਹੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਉਪਾਵਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਲੋੜ ਪਵੇ ਤਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਉਪਾਵਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਉਪਾਵਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਉਪਾਅ ਅਪਣਾਉਣ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਜਾਂ ਦੋਸਤ ਦੇ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ, ਤੋਲਣ ਅਤੇ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਜਬ ਸਮਾਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਦਰਪੇਸ਼ ਸਥਿਤੀ ਕਾਰਨ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਤਰਕਸੰਗਤ ਸੋਚਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਰੁਕਾਵਟ ਜਾਂ ਰੁਕਾਵਟ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਵਾਜਬ ਸਮਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਉਪਲਬਧ ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਚੇਤ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਵਾਜਬ ਸਮਾਂ ਸੱਤ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਕਾਊਂਸਲਿੰਗ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਉਹ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਫੈਸਲਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਚਿਤ, ਵਿਚਾਰਿਆ ਅਤੇ ਸੁਚੇਤ ਫੈਸਲਾ ਹੈ। ਜੇ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਕਾਨੂੰਨੀ ਉਪਾਅ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫਾਂਸੀ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਦੋਸ਼ੀ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਉਪਾਅ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਉਪਾਵਾਂ ਦਾ ਲਾਭ ਨਾ ਲੈਣ ਦਾ ਸੁਚੇਤ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇਰੀ ਦੇ ਫਾਂਸੀ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜਿੰਨੀ ਜਲਦੀ ਹੋ ਸਕੇ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਲਵੇ ਅਤੇ ਪੂਰਾ ਕਰੇ। ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲੋੜੀਂਦੀ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

26. ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜੇ ਦੋਸ਼ੀ ਵੱਲੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਗਲਤੀ ਦੇ ਅਸਲ ਫਾਂਸੀ ਵਿੱਚ ਬੇਲੋੜੀ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਦੇਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਪੈਰਾ 23 ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਿਧਾਂਤ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਉਸ ਕੇਸ 'ਤੇ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੋਣਗੇ ਜਿੱਥੇ ਸੀਆਰਪੀਸੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 413 ਅਤੇ 414 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਲੰਬੀ ਅਤੇ ਅਣਜਾਣ ਦੇਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਡੈਮੋਕਲਸ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਉਸ 'ਤੇ ਬੇਹੱਦ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਲਟਕਦੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਦੁਖਦਾਈ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਬੇਲੋੜੀ ਅਤੇ ਅਣਉਚਿਤ ਦੇਰੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ ੨੧ ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰੇਗੀ। ਅਜਿਹੇ 'ਚ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ 'ਚ ਬਦਲਣਾ ਜਾਇਜ਼ ਹੋਵੇਗੀ।

27. ਜੇ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬੇਲੋੜੀ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਦੇਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਉਹੀ ਸਿਧਾਂਤ ਲਾਗੂ ਕਰੇਗੀ ਜੋ ਪੈਰਾ 22 ਤੋਂ 25 ਵਿੱਚ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ।

28. ਦੇਰੀ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਖਤ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ ਨਿਯਮ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਬੇਲੋੜਾ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਸਭ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਦੇਰੀ ਘਾਤਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਕ ਹੋਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਦੇਰੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਗਣਿਤ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਕੇ "ਅਣਉਚਿਤ" ਜਾਂ "ਬੇਲੋੜੀ" ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਮੁੱਦਿਆਂ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੋਸ਼ੀ 'ਤੇ ਦੇਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਹੜੀ ਦੇਰੀ ਬੇਲੋੜੀ ਹੈ, ਇਹ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਜੇ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ੀ 70 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਮਰ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹੈ, ਤਾਂ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਬੇਲੋੜੀ ਦੇਰੀ ਵੀ ਧਾਰਾ 21 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਉਪਰੋਕਤ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਪਏਗਾ।

<u>ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਲਈ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ</u>

29. ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਤਿੰਨ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ:

i. 10 ਜੁਲਾਈ 2015 ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 29 ਮਾਰਚ 2016 ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਦੇਰੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ;

ii. 11 ਜੂਨ 2016 ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਰਹਿਮ ਦੀਆਂ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਭੇਜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 26 ਮਈ 2017 ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਦੇਰੀ ਦਾ ਦੂਜਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਅਤੇ

iii. ਦੇਰੀ ਦਾ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ 19 ਜੂਨ 2017 ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ, ਜਦੋਂ ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਨੇ ਪੁਣੇ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਰੱਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ। ਆਖਰਕਾਰ, 10 ਅਪ੍ਰੈਲ 2019 ਨੂੰ ਪੁਣੇ ਦੀ ਵਿਦਵਾਨ ਸੈਸ਼ਨ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 10 ਜੁਲਾਈ 2015 ਤੋਂ 10 ਅਪ੍ਰੈਲ 2019 ਤੱਕ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਜਪਾਲ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕੋਲ ਦਾਇਰ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਮਾਂ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਗਿਆ।

<u>ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਅਤੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ</u>

30. ਅਸੀਂ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਕੀਤੀਆਂ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਿੱਸੇ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜੋ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੀ:

ਮਿਤੀ	ਵੇਰਵੇ	ਸਮਾਂ ਲੱਗਿਆ
10 ਜੁਲਾਈ 2015	ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਦਿਆਂ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀਆਂ	
16 ਜੁਲਾਈ 2015	ਜੇਲ੍ਹ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਪੱਤਰ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਭੇਜੀਆਂ	6 ਦਿਨ
20 ਜੁਲਾਈ 2015	ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਭੇਜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈਆਂ	4 ਦਿਨ
17 ਅਗਸਤ 2015	ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਬਾਰੇ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ	28 ਦਿਨ
22 ਅਗਸਤ 2015	ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।	5 ਦਿਨ
24 ਅਗਸਤ 2015 ਅਤੇ 26 ਅਗਸਤ 2015.	ਜੇਲ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਏਡੀਜੀ (ਜੇਲ੍ਹਾਂ) ਨੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੀਆਂ ਤਰਜੀਹੀ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਤੱਥ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ	17 ਅਗਸਤ 2015 ਨੂੰ ਪੱਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 7/9 ਦਿਨ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕਰਨ ਤੋਂ 2/4 ਦਿਨ ਬਾਅਦ
25 ਜਨਵਰੀ 2016	ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਜਪਾਲ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਨੋਟ	152 ਦਿਨ
29 ਮਾਰਚ 2016	ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਜਪਾਲ ਵੱਲੋਂ ਰਹਿਮ ਦੀਆਂ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਰੱਦ।	64 ਦਿਨ

ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰਣੀ ਤੋਂ ਇਹ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਨਾ ਦੇਣ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜ ਮਹੀਨਿਆਂ (152 ਦਿਨਾਂ) ਤੱਕ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਦੁਆਰਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਜਪਾਲ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨੋਟ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਪੰਨਿਆਂ ਦਾ ਹੈ। ਸਿਫਾਰਸ਼ ਆਖਰੀ ਪੈਰਾ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਲਾਈਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ 16 ਜੁਲਾਈ 2015 ਨੂੰ ਲਿਖੇ ਪੱਤਰ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਭੇਜਦੇ ਸਮੇਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਗਏ ਸਨ:

i. ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਨਾਮਾਤਰ ਸੂਚੀ;

ii. ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਸਿਹਤ ਦੀ ਡਾਕਟਰੀ ਰਿਪੋਰਟ;

iii. ਜੁਰਮ ਦਾ ਸੰਖੇਪ;

iv. ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦਾ ਵਾਰੰਟ; ਅਤੇ

v. ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਆਦੇਸ਼/ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਇੱਕ ਕਾਪੀ।

ਇਹ ਨੋਟ ਸਿਰਫ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਜੁਲਾਈ 2015 ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਕੋਲ ਉਪਲਬਧ ਸਨ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪੱਤਰ-ਵਿਹਾਰ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਬਰਬਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਸਭ ਟਾਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ/ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਮੰਗਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਸਨ। ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸ਼ਾਇਦ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਦਿਖਾਈ। ਆਖਰਕਾਰ 29 ਮਾਰਚ 2016 ਨੂੰ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਜਪਾਲ ਨੇ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, 16 ਜੁਲਾਈ 2015 ਅਤੇ 25 ਜਨਵਰੀ 2016 ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ 5 ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਦੇਰੀ ਅਸਪਸ਼ਟ ਅਤੇ ਅਣਉਚਿਤ ਹੈ।

31. ਹੁਣ, ਅਸੀਂ ਦੇਰੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਭਾਗ 'ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੀ:

ਮਿਤੀ	ਵੇਰਵੇ	ਸਮਾਂ ਲੱਗਿਆ
11 ਅਪ੍ਰੈਲ 2016	ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1 ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕੋਲ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।	
13 ਅਪ੍ਰੈਲ 2016	ਏਡੀਜੀ (ਜੇਲ੍ਹਾਂ) ਵੱਲੋਂ ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਗਏ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਅੱਪਡੇਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਨਾਮੀ ਰੋਲ, ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਸਿਹਤ ਬਾਰੇ ਰਿਪੋਰਟ ਅਤੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਪਿਛੋਕੜ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਭੇਜਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।	2 ਦਿਨ

ਜੀਟਲ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ

28 ਅਪ੍ਰੈਲ 2016	ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਅੰਡਰ ਸੈਕਟਰੀ (ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ) ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਜਪਾਲ ਨੇ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਪੱਤਰ ਦੇ ਨਾਲ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਭੇਜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ, ਪੁਣੇ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਜਪਾਲ ਵੱਲੋਂ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅੰਡਰ ਸੈਕਟਰੀ (ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ) ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।	-
31 ਮਈ 2016	ਅੰਡਰ ਸੈਕਟਰੀ (ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ) ਨੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਸਬੰਧੀ ਦੋ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਪਰਾਧਿਕ ਇਤਿਹਾਸ, ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।	33 ਦਿਨ
11 ਜੂਨ 2016	ਦੋਵਾਂ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਨਵਾਂ ਸੈੱਟ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ	-
15 ਜੂਨ 2016	ਅੰਡਰ ਸੈਕਟਰੀ (ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ) ਨੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ 31 ਮਈ, 2016 ਨੂੰ ਲਿਖੇ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਭੇਜਣ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਵਾਈ।	-
22 ਜੂਨ 2016	ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ 31 ਮਈ 2016 ਨੂੰ ਪੱਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਸੀ।	22 ਦਿਨ
22 ਜੁਲਾਈ 2016	ਅੰਡਰ ਸੈਕਟਰੀ (ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ) ਨੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ 31 ਮਈ, 2016 ਨੂੰ ਲਿਖੇ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਭੇਜਣ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਵਾਈ।	-
9 ਅਗਸਤ 2016	ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਏਡੀਜੀ (ਜੇਲ੍ਹਾਂ) ਅਤੇ ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਨੂੰ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ 31 ਮਈ 2016 ਦੇ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ।	31 ਮਈ 2016 ਨੂੰ ਪੱਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਤੋਂ 48 ਦਿਨ ਬਾਅਦ
5 ਸਤੰਬਰ 2016	ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਨੇ 9 ਅਗਸਤ 2016 ਨੂੰ ਸਬੰਧਤ ਥਾਣੇ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਨੂੰ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਵੇਰਵੇ ਭੇਜਣ ਲਈ ਪੱਤਰ ਲਿਖਿਆ ਸੀ।	27 ਦਿਨ

6 ਸਤੰਬਰ 2016	ਅੰਡਰ ਸੈਕਟਰੀ (ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ) ਨੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ 31 ਮਈ, 2016 ਨੂੰ ਲਿਖੇ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਭੇਜਣ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਵਾਈ।	-
9 ਸਤੰਬਰ 2016	ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਵੱਲੋਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਭੇਜੀ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਤੱਥ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।	9 ਅਗਸਤ 2016 ਨੂੰ ਲਿਖੀ ਚਿੱਠੀ ਤੋਂ 31 ਦਿਨ ਬਾਅਦ
12 ਸਤੰਬਰ 2016	ਸਬੰਧਤ ਥਾਣੇ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਰਿਪੋਰਟ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ।	7 ਦਿਨ
30 ਸਤੰਬਰ 2016	ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅੰਡਰ ਸਕੱਤਰ (ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ) ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ।	14 ਦਿਨ
26 ਦਸੰਬਰ 2016	ਅੰਡਰ ਸੈਕਟਰੀ (ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ) ਨੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀਆਂ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਬਾਰੇ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਦੀ ਦੁਬਾਰਾ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 30 ਸਤੰਬਰ, 2016 ਦੇ ਪੱਤਰ ਰਾਹੀਂ ਅੰਡਰ ਸੈਕਟਰੀ (ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ) ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।	87 ਦਿਨ
16 ਜਨਵਰੀ 2017	26 ਦਸੰਬਰ 2016 ਨੂੰ ਲਿਖੇ ਪੱਤਰ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਦੁਬਾਰਾ ਪੱਤਰ-ਵਿਹਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।	-
23 ਜਨਵਰੀ 2017	23 ਜਨਵਰੀ 2017	-
7 ਫਰਵਰੀ 2017	ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਨੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦਾਇਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ।	-
22 ਫਰਵਰੀ 2017	ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਅੰਡਰ ਸਕੱਤਰ (ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ) ਨੂੰ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।	58 ਦਿਨ
26 ਮਈ 2017	ਆਖਰਕਾਰ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੇ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ।	59 ਦਿਨ

ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਲਈ ਗਈ ਲਗਭਗ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਬੇਲੋੜੀ ਦੇਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, 28 ਅਪ੍ਰੈਲ 2016 ਤੋਂ ਦੇਰੀ, ਜਦੋਂ

ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ 22 ਫਰਵਰੀ, 2017 ਤੱਕ ਅੰਡਰ ਸੈਕਟਰੀ (ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ) ਨੂੰ ਭੇਜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਜੋ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸਪਸ਼ਟ ਅਤੇ ਅਣਉਚਿਤ ਹਨ।

ਫਾਂਸੀ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ

32. ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੰਨ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ਕਿ ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬੇਲੋੜੀ ਦੇਰੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਦੇਰੀ ਦਾ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੀ:

ਮਿਤੀ	**ਵੇਰਵੇ**	**ਸਮਾਂ ਲੱਗਿਆ**
6 ਜੂਨ 2017	ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਅੰਡਰ ਸਕੱਤਰ ਨੇ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ ਨੂੰ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨ ਰੱਦ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸੌਂਪੀ ਸੀ	ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਵੱਲੋਂ ਅਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ 11 ਦਿਨ ਬਾਅਦ
19 ਜੂਨ 2017	ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਪੁਣੇ ਦੇ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਰੱਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।	ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਵੱਲੋਂ ਅਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ 24 ਦਿਨ ਬਾਅਦ
10 ਅਗਸਤ 2017	ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਨੇ ਪੁਣੇ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ	-
24 ਅਗਸਤ 2017	ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਦਾਇਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ।	-
9 ਸਤੰਬਰ 2017	ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਨੇ ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।	16 ਦਿਨ
5 ਅਕਤੂਬਰ 2017	ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਨੇ ਪੁਣੇ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਨੂੰ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ।	-

18 ਜੁਲਾਈ 2018	ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਨੇ ਪੁਣੇ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਨੂੰ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ।	-
29 ਅਗਸਤ 2018	ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਨੇ ਪੁਣੇ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਨੂੰ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ।	-
17 ਅਕਤੂਬਰ 2018,	ਏਡੀਜੀ (ਜੇਲ੍ਹਾਂ) ਨੇ ਪੁਣੇ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਨੂੰ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਤਰੀਕ ਤੈਅ ਕਰਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ।	-
30 ਅਕਤੂਬਰ 2018	ਪੁਣੇ ਦੀ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਪਾਲਿਕਾ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਜੇਲ੍ਹ ਮੈਨੂਅਲ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧ ਸਕਦਾ ਹੈ।	-
2 ਨਵੰਬਰ 2018	ਪੁਣੇ ਦੇ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਨੇ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੰਗੀ ਹੈ	19 ਜੂਨ 2017 ਨੂੰ ਲਿਖੀ ਚਿੱਠੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 502 ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ
12 ਨਵੰਬਰ 2018	ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿਦਵਾਨ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਦਾ ਹੈ	13 ਦਿਨ
7 ਦਸੰਬਰ 2018	ਏਡੀਜੀ (ਜੇਲ੍ਹਾਂ) ਨੇ ਪੁਣੇ ਦੀ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖ ਕੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਤਰੀਕ ਤੈਅ ਕਰਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।	-

ਜੀਟਲ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ

27 ਦਸੰਬਰ 2018	ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਨੇ ਪੁਣੇ ਦੀ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖ ਕੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਤਰੀਕ ਤੈਅ ਕਰਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ।	-
31 ਜਨਵਰੀ 2019	ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਏਡੀਜੀ (ਜੇਲ੍ਹਾਂ) ਅਤੇ ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਪੁਣੇ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ 2 ਨਵੰਬਰ 2018 ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਗਏ ਪੱਤਰ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ	90 ਦਿਨ
10 ਅਪ੍ਰੈਲ 2019	ਪੁਣੇ ਦੀ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਨੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਸਨ।	19 ਜੂਨ 2017 ਨੂੰ ਲਿਖੀ ਚਿੱਠੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 661 ਦਿਨ

33. ਜਦੋਂ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਸਨ ਤਾਂ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਸਿੱਧੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜੋ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਅਪਣਾ ਸਕਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਸੀ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਰਾਹੀਂ ਨਿਆਂਇਕ ਪੱਖ 'ਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਅਤੇ ਫਾਂਸੀ ਲਈ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਕੇ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇਣਾ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਵੀ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਕਈ ਪੱਤਰਾਂ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬੇਹੱਦ ਦੇਰੀ ਹੋਈ। ਜੂਨ 2017 ਤੋਂ ਅਪ੍ਰੈਲ 2019 ਤੱਕ ਦੀ ਇਹ ਦੇਰੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟਾਲਣਯੋਗ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਦੇਰੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

<u>ਦੇਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ</u>

34. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤਿੰਨਾਂ ਪੜਾਵਾਂ 'ਤੇ ਬੇਲੋੜੀ ਅਤੇ ਅਣਜਾਣ ਦੇਰੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਜਪਾਲ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਬੇਲੋੜੀ ਦੇਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਵਿੱਚ, ਬੇਲੋੜੀ ਦੇਰੀ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜਕਰਤਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ।
35. ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਜਪਾਲ ਕੋਲ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੁਣੇ ਦੀ ਵਿਦਵਾਨ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੱਕ ਦਾ ਸਮਾਂ ਤਿੰਨ ਸਾਲ, ਗਿਆਰਾਂ ਮਹੀਨੇ ਅਤੇ ਚੌਦਾਂ ਦਿਨ ਦਾ ਹੈ।

ਜੇ ਅਸੀਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲਏ ਗਏ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਵੀ ਦੇਰੀ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਿੰਨ ਪੜਾਵਾਂ 'ਤੇ ਦੇਰੀ ਦੇ ਸੰਚਿਤ ਪ੍ਰਭਾਵ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਬੇਲੋੜੀ ਦੇਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਪਰ ਦੋ ਹੋਰ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਬੇਲੋੜੀ ਦੇਰੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਇਕੋ ਇਕ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੇਰੀ ਅਸਪਸ਼ਟ ਅਤੇ ਬੇਲੋੜੀ ਹੈ. ਇਸ ਲਈ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਗਲਤੀ ਲੱਭਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਤਹਿਤ ਗਾਰੰਟੀ ਸ਼ੁਦਾ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ 35 ਸਾਲ ਦੀ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਮਿਆਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਨੂੰ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

<u>ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਅਤੇ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਦਾ ਫਰਜ਼</u>

36. ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਦਾਇਰ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਤੁਰੰਤ ਨਜਿੱਠਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਅਤੇ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਵਾਲੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਵੀ ਸਰਗਰਮ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਫਾਂਸੀ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੱਕ ਦੀ ਦੇਰੀ ਬੇਹੱਦ ਅਤੇ ਅਸਪਸ਼ਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਦੁਆਰਾ ਗਾਰੰਟੀ ਸ਼ੁਦਾ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ।

37. ਸਾਨੂੰ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੇ ਪੀੜਤਾਂ ਦੇ ਨਿਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਰੰਤ ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਜਾਂਚ ਹੋਵੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੀੜਤ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਾਖਾ ਸਮਰੱਥ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਢਿੱਲ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾ ਸਕਦੀ। ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦੇ ਮਕਸਦ ਨੂੰ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਸੀਂ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਮਾਜ 'ਤੇ ਦਿਖਾਈ ਗਈ ਢਿੱਲ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਲਈ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਜਾਂ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਦੇਰੀ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਦੇਰੀ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼

38. ਪਹਿਲਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜੋ ਅਸੀਂ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ ਉਹ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਬਾਰੇ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਭੇਜਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਹਦਾਇਤ ਜੋ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਜਾਂ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਮਰਪਿਤ ਸੈੱਲ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਤੁਰੰਤ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਸੀਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਤੁਰੰਤ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ।

39. ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ 'ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸੀਆਰਪੀਸੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 413 ਜਾਂ ਧਾਰਾ 414 ਤਹਿਤ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਪਹਿਲੂ 'ਤੇ, ਸਾਨੂੰ ਸ਼ਬਨਮ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ[9] ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੈਰਾ 21 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ **ਪੀਪਲਜ਼ ਯੂਨੀਅਨ ਫਾਰ ਡੈਮੋਕ੍ਰੇਟਿਕ ਰਾਈਟਸ (ਪੀ.ਯੂ.ਡੀ.ਆਰ.) ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ**[10] ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਲਾਹਾਬਾਦ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਇਲਾਹਾਬਾਦ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਇਲਾਹਾਬਾਦ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਖੇਪ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:

i. ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਆਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਸੀਆਰਪੀਸੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 413 ਅਤੇ 414 ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦਾ ਨੋਟਿਸ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੋਸ਼ੀ ਕਿਸੇ ਵਕੀਲ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰ ਸਕੇਗਾ ਅਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰ ਸਕੇਗਾ;

ii. ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਰੰਟ ਵਿੱਚ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਸਹੀ ਤਾਰੀਖ ਅਤੇ ਸਮਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਾਰੀਖਾਂ ਦੀ ਸੀਮਾ ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਜੋ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤਤਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਮਿਤੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਵਾਜਬ ਸਮਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ

---

9 [2015] 8 ਐਸ ਸੀ ਆਰ 289: (2015) 6 ਐਸਸੀ ਸੀ 702

10 2015 ਐਸ ਸੀ ਸੀ ਆਨਲਾਈਨ ਸਾਰੇ 143

ਫਾਂਸੀ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਅਸਲ ਫਾਂਸੀ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਤਾਰੀਖ ਤਾਂ ਜੋ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਵਾਰੰਟ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਉਪਾਅ ਅਪਣਾਉਣ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨਾਲ ਅੰਤਮ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਸਕੇ;

i. ਵਾਰੰਟ ਦੀ ਇੱਕ ਕਾਪੀ ਤੁਰੰਤ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ

ii. ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਤੇ ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਜੇ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਿਸੇ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਉਪਰੋਕਤ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ।

40. ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਸਥਿਤੀ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ, ਸਾਨੂੰ ਇਲਾਹਾਬਾਦ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜਾਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦੱਸਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਇੱਕ ਰਿੱਟ /ਆਦੇਸ਼ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਨਿਪਟਾਰੇ ਗਏ ਸੈਸ਼ਨ ਕੇਸ ਨੂੰ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਬੋਰਡ 'ਤੇ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ / ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਸਬੰਧਤ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਨਿਪਟਾਰੇ ਗਏ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਮਿਸਕ ਅਰਜ਼ੀ ਵਜੋਂ ਨੰਬਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਚੁਣੌਤੀ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਹੈ, ਤਾਂ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਆਦੇਸ਼ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਨਿਪਟਾਰੇ ਗਏ ਕੇਸ ਨੂੰ ਕਾਰਨ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਰਾਹੀਂ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਇਹ ਦੱਸਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਰਾਜ/ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਿਪਟਾਰੇ ਗਏ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸਹੀ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾਇਰ ਕਰਕੇ ਸਮੀਖਿਆ ਅਤੇ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰੇ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਰਾਜ/ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਕਿ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਕੋਈ ਦੇਰੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ, ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਗਏ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਤਾਰੀਖਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰੇਗੀ ਤਾਂ ਜੋ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ/ਜਾਂਚ ਵੱਲੋਂ ਇੱਕ ਤਾਜ਼ਾ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ।

ਇਹ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ/ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਕੀਤੀਆਂ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਰੱਦ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰੇ ਤਾਂ ਜੋ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਅਗਲੇ ਕਦਮ ਚੁੱਕ ਸਕੇ। ਅਜਿਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਿਆਂਇਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਨਿਯਮਤ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇ ਕੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਨਾ ਕਿ ਪੱਤਰ ਭੇਜ ਕੇ। ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾਇਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਰੱਖ ਰਹੀ ਹੈ। ਦੋਸ਼ੀ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਵਕੀਲ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਇੱਕ ਕਾਪੀ ਤੁਰੰਤ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਵਾਰੰਟ ਵਿੱਚ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਸਹੀ ਤਾਰੀਖ ਅਤੇ ਸਮਾਂ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਸਮਾਂ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਰੰਟ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਅਤੇ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਅਸਲ ਤਾਰੀਖ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨੀ ਉਪਾਵਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈ ਸਕੇ ਜਾਂ ਆਖਰਕਾਰ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਸਕੇ।

41. ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬੇਲੋੜੀ ਅਤੇ ਅਸਪਸ਼ਟ ਦੇਰੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਇਸ ਵਿਵਾਦ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਰੱਦ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਲੇ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

<u>ਸਾਡੇ ਸਿੱਟੇ</u>

42. ਅਸੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ:-

(i) ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਣਉਚਿਤ, ਅਣਜਾਣ ਅਤੇ ਬੇਲੋੜੀ ਦੇਰੀ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 32 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਬਣਾਵੇਗੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਸਿਰਫ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਈ ਦੇਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਕੱਢੇ ਗਏ ਸਿੱਟਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਕੇਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਬੇਲੋੜੀ ਦੇਰੀ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਕੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਮਰ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ;

2. ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਰਾਜਪਾਲ ਜਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਬੇਹੱਦ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਸਸਪੈਂਸ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦੇਵੇਗਾ। ਇਹ ਦੋਸ਼ੀ 'ਤੇ ਉਲਟ ਸਰੀਰਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਤਣਾਅ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 32 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 21 ਦੇ ਤਹਿਤ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਉੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਮੁਆਫੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਵਿੱਚ ਬੇਲੋੜੀ ਦੇਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਹੋਈ ਦੁਖਦਾਈ ਦੇਰੀ ਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ;
3. ਇਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਤ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਐਲਾਨ ਨਾਲ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਬਲਕਿ ਉਸ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਪੜਾਅ ਤੱਕ ਫੈਲਦੀ ਹੈ। ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬੇਲੋੜੀ ਦੇਰੀ ਦਾ ਦੋਸ਼ੀ 'ਤੇ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕੈਦੀਆਂ ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਕਾਰਨ ਬੇਲੋੜੀ ਅਤੇ ਅਸਪਸ਼ਟ ਦੇਰੀ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ;
4. ਉਪਰੋਕਤ ਸਿਧਾਂਤ ਉਸ ਕੇਸ 'ਤੇ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੋਣਗੇ ਜਿੱਥੇ ਸੀਆਰਪੀਸੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 413 ਜਾਂ ਧਾਰਾ 414 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਲੰਬੀ ਅਤੇ ਅਣਜਾਣ ਦੇਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਡੈਮੋਕਲਸ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਉਸ 'ਤੇ ਬੇਹੱਦ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਲਟਕਦੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਦੁਖਦਾਈ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਬੇਲੋੜੀ ਦੇਰੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰੇਗੀ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣ ਲਈ ਜਾਇਜ਼ ਹੋਵੇਗੀ;
5. ਦੇਰੀ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਖਤ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ ਨਿਯਮ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਬੇਲੋੜਾ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਸਭ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗਣਿਤ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਕੇ "ਅਣਉਚਿਤ" ਜਾਂ "ਬੇਲੋੜੀ" ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਮੁੱਦਿਆਂ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਦੋਸ਼ੀਆਂ 'ਤੇ ਦੇਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਹੜੀ ਦੇਰੀ ਬੇਲੋੜੀ ਹੈ, ਇਹ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ;
6. ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬੇਲੋੜੀ ਅਤੇ ਅਸਪਸ਼ਟ ਦੇਰੀ ਹੋਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ। ਉਹੀ ਸਿਧਾਂਤ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ, ਜੋ ਉੱਪਰ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ; ਅਤੇ

(vii) ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 72 ਜਾਂ 161 ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਤੁਰੰਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰੇ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਸਮੇਤ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇਰੀ ਦੇ ਸਬੰਧਤ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਹੁਦੇਦਾਰ ਨੂੰ ਭੇਜੇ।

ਓਪਰੇਟਿਵ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ

43. ਇਸ ਲਈ, ਅਸੀਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਆਦੇਸ਼ ਪਾਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ:

i. ਉਸ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼, ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ 35 ਸਾਲ ਦੀ ਕੈਦ ਦੀ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਜ਼ਾ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲਾਂ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ;

ii. ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ:

ਏ) ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਜਾਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਇੱਕ ਸਮਰਪਿਤ ਸੈੱਲ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਮਰਪਿਤ ਸੈੱਲ ਸਬੰਧਤ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਮਾਂ ਸੀਮਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਮਰਪਿਤ ਸੈੱਲ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਅਹੁਦੇ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜੋ ਸਮਰਪਿਤ ਸੈੱਲ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਸੰਚਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਜਾਰੀ ਕਰੇਗਾ;

ਬੀ) ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਜਾਂ ਨਿਆਂ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਠਿਤ ਸਮਰਪਿਤ ਸੈੱਲ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ;

ਸੀ) ਸਾਰੀਆਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਸੈੱਲ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਤੇ ਅਤੇ ਈਮੇਲ ਆਈਡੀ ਬਾਰੇ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ;

ਡੀ) ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੈਂਟ/ਇੰਚਾਰਜ ਨੂੰ ਰਹਿਮ ਦੀਆਂ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਤੁਰੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਸਮਰਪਿਤ ਸੈੱਲ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦੇਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇੰਚਾਰਜ ਅਧਿਕਾਰੀ ਤੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵੇਰਵੇ/ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੰਗੇਗਾ

ਸਬੰਧਤ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਸਬੰਧਤ ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀ ਦਾ;

ਏ. ਦੋਸ਼ੀ ਦਾ ਅਪਰਾਧਿਕ ਪਿਛੋਕੜ;

ਬੀ. ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ;

ਸੀ. ਦੋਸ਼ੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ;

ਡੀ. ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੀ ਮਿਤੀ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਕੈਦੀ ਵਜੋਂ ਕੈਦ ਦੀ ਮਿਆਦ; ਅਤੇ

ਈ. ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਅਤੇ ਕਮਿਟਲ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਇੱਕ ਕਾਪੀ, ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਵੇ।

ਜੇਲ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਬੇਨਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ 'ਤੇ ਸਬੰਧਤ ਥਾਣੇ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਉਹ ਤੁਰੰਤ ਜੇਲ੍ਹ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਉਕਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ।

ਉਕਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ 'ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇਰੀ ਦੇ ਜੇਲ੍ਹ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਸਮਰਪਿਤ ਸੈੱਲ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਨੂੰ ਭੇਜਣਗੇ:

ਏ. ਸਬੰਧਤ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਉਪਰੋਕਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਨੁਵਾਦ ਨਾਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ;

ਬੀ. ਪਹਿਲੀ ਸੂਚਨਾ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀ ਕਾਪੀ ਇਸਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਨੁਵਾਦ ਦੇ ਨਾਲ;

ਸੀ. ਵੇਰਵੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੀ ਤਾਰੀਖ, ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕੈਦ ਦੀ ਅਸਲ ਮਿਆਦ;

ਡੀ. ਵਿਦਵਾਨ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਮਿਟਲ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਇੱਕ ਕਾਪੀ, ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਵੇ;

ਈ. ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਦੀ ਇੱਕ ਕਾਪੀ ਜਿਸ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਨੁਵਾਦ ਹੈ;

ਐੱਫ. ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਬਾਰੇ ਰਿਪੋਰਟ;

ਜੀ. ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਨੋਟਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ, ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਅਤੇ ਸੀਆਰਪੀਸੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 313 ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਨੁਵਾਦ;

ਐੱਚ. ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ (ਇਸਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਨੁਵਾਦ ਦੇ ਨਾਲ, ਜੇ ਇਹ ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਹੈ), ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ;

ਐੱਫ. ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਸਮਰਪਿਤ ਸੈੱਲ ਨੂੰ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਜਪਾਲ ਜਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਸਕੱਤਰੇਤ ਨੂੰ ਭੇਜੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਜੋ ਸਕੱਤਰੇਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਸਕੇ;

ਜੀ. ਸਾਰੇ ਪੱਤਰ-ਵਿਹਾਰ, ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇ, ਈਮੇਲ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਗੁਪਤਤਾ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਹੋਵੇ; ਅਤੇ

ਐੱਚ. ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਾਲੇ ਦਫਤਰੀ ਆਦੇਸ਼/ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰੇਗੀ।

iii. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਰਜਿਸਟਰੀ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਸਬੰਧਤ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਸਕੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜੇਗੀ। ਸਕੱਤਰ ਅੱਜ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਰਜਿਸਟਰਾਰ (ਨਿਆਂਇਕ) ਨੂੰ ਪਾਲਣਾ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਨਗੇ;

iv. ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇਗੀ:

ਏ. ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਜਾਂ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਨੋਟ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਗਏ ਕੇਸ ਨੂੰ ਕਾਰਨ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਲਾਗੂ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਮਿਸਕ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਵਜੋਂ ਗਿਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਤੁਰੰਤ ਰਾਜ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਜਾਂ ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਣ ਲਈ ਕਹੇਗੀ ਕਿ ਕੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਿਸੇ ਅਪੀਲ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਛੁੱਟੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਕਤ ਪਟੀਸ਼ਨ/ਅਪੀਲ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਕੀ ਹੈ;

ਬੀ. ਜੇ ਸਟੇਟ ਪਬਲਿਕ ਪ੍ਰੋਸੀਕਿਊਟਰ ਜਾਂ ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਜਾਂ ਬਹਾਲ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਦੁਬਾਰਾ,

ਨਿਪਟਾਰੇ ਗਏ ਕੇਸਾਂ ਜਾਂ ਹੋਰ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਰਨ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਰਾਜ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਜਾਂ ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕੋਈ ਸਮੀਖਿਆ/ ਕਿਊਰੇਟਿਵ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਜਾਂ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਹਨ। ਜੇ ਸਮੀਖਿਆ/ਕਿਊਰੇਟਿਵ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਜਾਂ ਰਹਿਮ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਲੰਬਿਤ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਤਰਾਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਿਪਟਾਰੇ ਗਏ ਕੇਸ ਨੂੰ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕਰਦੀ ਰਹੇਗੀ ਤਾਂ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਲੰਬਿਤ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਸਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਖਤਮ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰ ਸਕੇਗੀ।

ਸੀ. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਪੀਪਲਜ਼ ਯੂਨੀਅਨ ਫਾਰ ਡੈਮੋਕ੍ਰੇਟਿਕ ਰਾਈਟਸ (ਪੀਯੂਡੀਆਰ), 10 ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਲਾਹਾਬਾਦ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ;

ਡੀ. ਸੈਸ਼ਨ ਅਦਾਲਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਗੀਆਂ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਪੈਰਾ 25 ਵਿੱਚ ਕੀ ਹੈ;

ਈ. ਵਾਰੰਟ ਅਤੇ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਤੁਰੰਤ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਜੇਲ੍ਹ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਦੋਸ਼ੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਵਾਰੰਟ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਲਈ ਜੇਲ੍ਹ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਮਿਤੀ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਵਾਰੰਟ ਅਤੇ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਅਸਲ ਤਾਰੀਖ ਵਿਚਕਾਰ ਪੰਦਰਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਅੰਤਰ ਹੋਵੇਗਾ; ਅਤੇ

ਐੱਫ. ਇਹ ਵੀ ਸਬੰਧਤ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਉਹ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਅੰਤਿਮ ਰੂਪ ਦੇਣ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇਣ।

v. ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਇੱਕ ਕਾਪੀ ਸਬੰਧਤ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਰਾਹੀਂ ਦੋਵਾਂ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਜਾਵੇਗੀ।

vi. ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਇੱਕ ਕਾਪੀ ਸਾਰੀਆਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੇ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਜਨਰਲਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਜੋ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੈਸ਼ਨ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਣਗੇ।

vii. ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਪਟਾਰੇ ਵਾਲੀਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲਣਾ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ 17 ਮਾਰਚ 2025 ਨੂੰ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਕੇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ: ਅਪੀਲਾਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਪਾਲਣਾ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ 17.03.2025 ਨੂੰ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ †ਸਿਰਲੇਖ: ਦਿਵਿਆ ਪਾਂਡੇ

ਬੇਦਾਅਵਾ :- ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਰਣਾ/ਨਿਆਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂ/ ਨਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ।

Yadwinder Singh
Enrol. No. P/956/2016